

Diplomitöö

370 471

Järeldalve kord
kohaliku omavalitsuse üle
Preisimaa seaduste järele.

Diplomitöö.

Adamsen, Jaan.

stud. jur.

E. V.
TARTU ÜLIKOOLI
ÕIGUSTEADUSKOND
Sissetulekud
14 apr. 1923.
№ 229
TARTU

Rahuldaw diplomite
jaos
8. IV. 23
M. M. M.

Eesti Wabariigi

A. A.
2395

Tartu Ülikooli

Diplomite. Õigusteaduskonnale.

Rahuldawate

Adamben Jaan.

Tartus

Õigusteadlase Jaan Adamson'i

kandidaadi töö

Tartu Ülikooli õigusteaduskonna juures.

Aprilli kuul,
1923a.

Tartus.

Yärehwälwe kord

kohaliku omavalitsuse üle

Preisimaa seaduste järel.

Тво ямме арвесе ваетнд алликад:

1. Deutsches Verwaltungsrecht v. Otto Mayer I u. II Band.
2. Deutsches Verwaltungsrecht v. Georg Meyer
3. Lehrbuch des deutschen Staatsrecht v. J. Meyer - C. Anschütz I u. II Teil.
4. Preussisches Staatsrecht v. C. Bornhak I u. II Band.
5. Preussische Staats- u. Rechtsgeschichte v. C. Bornhak.
6. Geschichte des Preussischen Verwaltungsrechts v. C. Bornhak I, II u. III Band.
7. Очерки истории государственного права - Е. М. Мухомов.
8. Institutionen des deutschen Verwaltungsrechts v. F. Fleiner
9. Theorie des französischen Verwaltungsrechts v. Otto Mayer
10. Учение о государственном праве - Убановский.
11. Понятие государственного права - Депронецкий
12. Allgemeines Staatsrecht v. E. Loening.
13. Preussisches Stadtrecht v. E. Möller
14. Gemeinde, Staat, Reich als Gebietskörperschaften v. H. Preuss.
15. Das Polizeiverordnungsrecht in Preussen v. H. Rosin.
16. Die Entwicklung des deutschen Städtewesens v. H. Preuss.

17. Handbuch der Politik I, II u III Band. Erholdt scalt: Preussische Verwalt.
in vergangener Zeit, Gegenwart und Zukunft.
18. Encyclopädie der Rechtswissenschaft v. Holzendorff-Koller, II Band.
19. Archiv des öffentlichen Rechts 5 Band, I Heft.
20. Die Rechtsgrundsätze des Kgl. Pr. Obergericht v. K. Parey.
21. Die Verfassungsurkunde für den Preussischen Staat v. Anschütz.
22. Die neuen Preussischen Verwaltungsgesetze v Brauchitsch-Studt und Braun
Behrens I, II u III Band.
23. Städte-Verfassungen v. O. Kietze.
24. Verfassungsurkunde v. Schwartz
25. Professor N. Maimi: loenguel.
26. „Riigi Teataja“, Saksu riigi põhiseadused ja Eesti omavalitsuse
seadused.

Maesolewal ajal on meie maakera pea üleni inimustega üle külvatud ja omas kolmes elemises: maas, vees ja atmosfääris viimaste kasutada nii wõrd, kui seda ei taawista praeguse kultuuriinimese mõistusele wõimatud looduswäed, luues miisuguseid tingimisi, mis ei andu inimesoo praeguse käskiwale wõimule. See ütlemata suur inimeste hulk maakera laial pinnal ei elutse eraldatute inimesrühmade näol, waid nad on sunnitud pidama lähedast ühendust ja sidet üksteisega, et wõimaldada majandus elu wõimalusi, nende tekimist, otstarbekohast kasutamist, üldiselt nende wõimaluste arenemist ja wiljakuse produktiooni, ja wõimaldada ning kätte saadawaks teha neid waimu- ja mõtte-teenuseid, mis inimesugu oma arenemis kõigul kunni tänase päewani on loonud ja walguse ette kandnud, - ja et iga inimene, kellele see wõimalus antud, wõiks otstarbekohaselt täita wastawat osa riigi lülina üldises inimesoo arenemises oma elu päewil. Et seda läbikäimist ja sidet üksteise individuu-

umide wahel wõimaldada ja teostada, on tarwis teataw kogu reegli ehk ettekirjutusi, milledega oleks karantenteitud üksikute isikute õigustatud huvid sellis inimeste meres. Et üksikutele isikutele ei ole asetatud nende sisemise tundmise walda kas neid tarwisminewaid reegli, ehk kui on, siis jälle mitte sundi nende täitmiseks, siis tuli inimsoo alal heidmise pärast kokku tulla, luua ühine korraldus nende reeglite ülesseadmisel ja panda maksma korraldus nende reeglite täitmise jaoks. See ühiskondline korraldus on pikal inimsoo arenemise ajaloo ja eriti õigusteaduse ajaloo lehtedel mitmesuguseid stadiumisi läbi elanud ja meie ajal püsima jäänud riiklise korralduse juure. See korraldus, nimelt riikline, waatamata ka selle halbade külgede ja omaduste peale, on kaasaegse ühiskonna mõõdapäasematku korraldus, kuna uusi ja paremaid, mis oleks kõesoluwal ajajärgul teostada, üles leiitud ega waate piirile kerkinud pole. Kui on olemas paremaid ühiskonna korraldusi kui riikline, siis võib seda sünnitada ja anda inimsoo ühiskondlise elu arenemine ajajooksul, kuna

teoreetiline tagutamine meid ühiskondlises elu korralduses, nagu on seda näidanud viimased aasta kümned, riiklise loodililisest kaugemale viia ei jaks. -

Selle riiklise korralduse kolm alus kiwi on: territorium, rahvas ja kõrgem võim; kui need kolm olemas, on waate piiril riik, puudub neist üks, ei ole riiki kui riisugust. Mis puhtub esimese riiklise korralduse pea elementisse, maaalasse, siis on sünn riikline korraldus aja joonsul oma alla wõtnud pea terve meie maaosera, wälja arwatud need osad, kus iga-sugune inimsoo elu taunistatud looduse olude läbi. Teine pea element - rahvas - on oma arenemise kõigul üles seadnud põhinõue, et iga rahvas, kes oma suuruse ja wõimise poolt järsab oma riiklist korraldust teostada, seda oma kohaselt saaks korraldada; nii on käesolewal ajal suurem osa rahwasi oma riiklise korraldusega, misugune protsess Europas hakkab meie ajal lõpule jõudma. -

Kolmas ja tähtsam riigi korra element, kõrgem võim, on see, mis aja joonsul on riiklisele korraldusele mitmesugu-

seid ilmeid andnud. Nii seisid riiklise korralduse alg päevil
su kolmas element, kõrgeim võim, täielikult riie inimese käes,
keda peeti riigis Sumala poolt antaks ja viimase asetäitjaks
maa peal. Aasta sadade jaoksul riiklise korralduse arene-
mises on see kõrgeim võim mitmesuguseid staadiumsi läbi
elanud ja käesoleval ajal täielikult konstitutsioonilise
riiklise korralduse juure jõudnud. Konstitutsioonilise riigi-
õiguse väljamineku punktiks õiguse filosofias kui ka posi-
tiivs õigusteaduses tuleb võtta väimude jaotust, nii kui
see inglise riigiõiguse ja selle ajaloolise arenemise mütle
hästi teadmise põhjal esimest korda dokki poolt üleswõt-
tud, mis hiljem sai Montesquieu poolt ülewõetud ja
kõikide wanade konstitutsiooni-õpetuste aluspõhjaks oli.
Wähese muudatuse järel dokki-Montesquieu õpetusis, wõeti
hiljem kõrgema väimude jaotus kolme osasse wastu, mis juba
Aristotelesi poolt üles seatud oli: seadusandlus, koide-
saadus ja kohtumäistmise väimud. Selle Montesquieu wäi-
mude jaotamise õpetuse leiame tema kuulsas raamatus:

« De l'esprit des lois » 1748 aastast, kus Montesquieu rõnab et igale wõimule, misseguseid kokku kolm: seadusandew, walitsew- ja kohtu wõim, « puissance executive, puissance législative et puissance de juger », nii kui ta neid seal oma raamatust nimetab, wastawalt eraldi asutus apparat luua tuleb; sest wõimud ühe kätte ühendatnd, suruwad Montesquieu õpetuse järele indiviidi wabadust, kuna wõimude jaotus, « separation des pouvoirs », mitmesugustele organidele riiklise korralduse enese iseloomuses peituwad. -

Nii siis wäljendab riiklise korralduse tegewus kolmes haarus: seadusandluses, walitsemises ja jurisdiktsioonis. Esi-
mene tegewus seisab üldiste õiguslike normide wäljatöötamises abstrakt-
hypooteetilisest wõimis, mis awalduwad seadustena. See tegewus aru, mis alguses oli riigi walitseja käes, on aja jooksul jagatnd walitseja ja rahwa esitajate wald, kuna kaasaegsel aastasajal see rahwale täielikult üleminemas on, kus rahwas seda teostab kas referendumi, rahwahääletuse ehk muul teel. Sest põhi ja alus õigusele on

konstitutsioonilise teoria õpetuse järel rahvas, « tous les pouvoirs émanent de la nation » Et pehmendada õiguste normimise vajukülge, peab seadusandlus ühenduses olema rahwaga. Seadus peab indiviidi poolt õigeks tunnustatud saama, et saada viimase seaduseks: seadus annutab oma jõu indiviidi õigusteadvusest.

Meil 15 juuni 1920 aasta põhiseaduse § 35 järel teostab rahwa esitajana riigi seadusandlikku võimu Riigikogu, kuna § 27 järel kõrgemas riigi võimu teostajaks rahvas ise oma häälkäigusliikude kodanikkude näol on ja § 29 järel teostab riigi võimu: rahvahääletamise, rahvaalgatamise ja Riigikogu valimise teel.

Teine riigi tegewus aru kõrgemas võimuses, valitsemine, on oma evolutsiooni alganud momendist, kus kõik riigi kodanikud piiramatu ära rippusiwad riigile „Tumala poolt saadetud“ valitsejast ja käskijast, ülemmises ametnikkude peale, kes valitseja asetäitjatena « endi äranägemise » järel riigi kodanikkutele õigusi ja kohustusi maksma-

paniwad. See nii ütelda < herras wäim > konstitutsiooni-
lises riiklises korralduses muutub sotsiaalseks wäimuks, tee-
rijaks wäimuks, misugune põhimõtte muudab riiklise walitse-
mise harud awalikkutuks ametitks. Käesolewal ajajärgul kerrib
siin esile ka omawalitsusline kord kui walitsemise haru wähen-
daja, mis on iseloomustatud riiklise walitsemise juure suure-
ma hulga huvitatud inimeste juuretõmbamisega. Omawalitsu-
se mõiste on Inglismaalt < selfgovernment >, mida hakati
tarwitama inglise riiklise korra üldise loomn tähendamiseks.
Kontinendil tarwitati omawalitsemist kitsamas mõttis:
põhimõtte, mis nõudis riigi hooldamise alt mõne majan-
duslise ja riiskondlise funktsiooni wabastamist. Konti-
nendil oli omawalituse mõiste seotud waba kogukonna
iduga: kogukonna asjad peawad riigi administratsiooni
alt wabastatud olema. Omawalituse praegust seisukorda,
eriti Preisimaal, waatleme pikemalt allpool, kuna siin
algu lõpuks omawalituse kohta üldiselt tähendatud, et oma-
walitus, eraldi territoriaalsele alusele rajatud nõnda mi me-

tatud kohalik omavalitsus käesoleval ajal suure tähtsuse on omanud, ja et ka tulevikus kõiki oma ülesandeid otstarbekohaselt täita võiks, peaks saadama riiklises korralduses autonoomse üksuse õiguslike seisukorra, tegutsedes kui väikene riik suurus riigis. Ehk küll mitte just wasta-wa näitusena võib siin käsitada meie kohaliku omavalitsust, kus põhiseaduse §§ 75, 76 ja 77 järel leiame täielist paralleeli riiklise- ja omavalitsuse korralduse juures: waltkennine teastub kohal omavalitsuse kaudu; omavalitsuse üksuste esituskogud nagu riigi esituskogu waltakse riiklisel, ühetaolisel, otsekohusel ja salajasel hääletamisel proportsionaalsuse põhimõtte alusel; omavalitsuse üksustel on õigus oma ülesannete täitmiseks maksusid wõtta ja koormatusi peale panna seaduse piirides. See näitab, et meie omavalitsuse korraldus kohal tüürib selle poole, et saawutada riiklises korralduses tähtsat osa, mis ehk lähemas tulevikus ästis käide võib minna, kui saab wastu wõetud wastaw uus omavalitsuse seadus, mille eelnõu

praegust harutisel. Kuid selle uue omavalitsuse seadise juures tuleks rohkem arvesse võtta meie oma päraseid olukordi ning rajada omavalitsus kohal rohkem majanduslisele alusele, kuna praegune kohalik omavalitsus meil on schablooniselt konstrueeritud poliitiliste põhimõtetele, mis päritud 1917 aasta revolutsiooni päevilt.

Solmas tegewus on kõrgemas võimuse - jurisdiktsioonkohtumäistruine, väljendub õiguse mäistruises, mis sünnib kodanliste ja kaalakohtu õiguste kaitses seatud kohtude läbi. Nagu walitsemise võim, oli kohtu võim lahutamatu walitsemise võimust riigi walitseja käes, kust see alguses edasi läks teatawate kodanikkude klasside ehk selleks määratud ametnikkude kätte ehk sai müümise teel teatawate üksikute inimeste erasmäistruiseks, kuna Montesquieu wäimude lahutamise teoria järel walitsemise võimust lahutatud. Jurisdiktsioon oma evolutsioonis tuurib iseseiswa, korporatiivise korralduse juure, milles walitseb rippumata omawalitsusline kord. Nii on loota, et kohtu võim koondub teatawans autonoomsers

üksuseks riiklises korralduses. Meil põhiseaduse §68 järel teostavad äiguse mäistmist oma tegevuses rippumatud kohtid. Nii kujuneb ka meil kohtu võim korporatiivsele alusele, mille kõrgemaks üksuseks riigi kohus, kuna riigi võimu kõrgemale teostajale üle jääb kõrgemate kohtunikkude valimine ning teatav järelevalve ja kõrgema kohtumäistmise instantsina-
arvumandmine. -

Mis puutub võimude jaotuse kohta Saksamaal, eriti just Preisimaal, siis leiame, et 1749 aastal pani Friedrich Suur oma kuulsa «Ressort-Reglament» läbi Brandenburg-Preisimaa kohta maksma järgmise korra: „das regulanter alle Prozesssachen, welche das «interesse privatum vel jura partium quarum interest» betreffen, bei denen jeden Orts bestellten ordentlichen Justiz-Collegiis erörtert und decidiret werden müssen;“ kuna 1848 aastani väljakujunenud seaduse mõiste kvooris ennast konstitutsioonilise õpetuse põhialustega; milledeks olivad rahva suveräänsus ja võimude jaotus. Nii leiame meie Preisimaa põhiseaduse, 31 jaanuarist 1850 aastast,

§ 62 lõige 1: « Die Gesetzgebende Gewalt wird gemeinschaftlich durch den König und durch zwei Kammern ausgeübt », § 45:
« Dem Könige allein steht die vollziehende Gewalt zu » ja § 86:
« Die richterliche Gewalt wird im Namen des Königs dadurch unabhängige, keiner anderen Autorität als der des Gesetzes unterworfenen Gerichte ausgeübt ». Kuid see juures jäi ikka maksima wastaw määnus maaseadusest: „ Allgemeinrecht § 6 II, 13 - der König hat das Recht der Gesetzgebung. ”
Nücamä leiame seal ka wastawalt kohtu wäimn kohta. Kuid ka 1850a. põhiseadus ei too siin selles ajas muudatusi, kuna need õigused ka seal kuningale on jäätud, kuna ainult nende õiguste teostamine sünnib sel teel, et esimesel korral sünnib see ühiselt kuningaga ja kahe koju kaudu, kuna õigusmõistmine teostub üppamatute kohtude läbi kuningaga nimel. Peaaegu sama sugune wäimude lahutamine sai ka teistes Saksamaa maades 19 aastajal põhiseaduste läbi wüidud, kuna keiserriik oma kohtu põhiseadusega 27 jaanuarist 1877 aastel sellele üldise

Junnistuse andis. Kuid wiimase seaduse maksmapane-
mise seadus tõi esile selle jatkuse nõrgendamise; sealt leiame
järgmist: < durch die Vorschriften des Gerichtsverfassungsgesetzes
über die Zuständigkeit der Behörden wird die Landesgesetz-
gebung nicht gehindert, den betreffenden Landesbehörden
jede andere Art der Gerichtsbarkeit, sowie Geschäfte der
Justiz-Verwaltung zu übertragen. Andere Gegenstände der
Verwaltung dürfen den ordentlichen Gerichten nicht übertra-
gen werden. See näitab, et Saksamaal riikliste ülesannete
jagamine kohtu, waltsmise ja seadusandluse asutuste
vahel mitte ette ei ole wätud abstsakte, mehannilise lahu-
tus printsiipi järel ning nende asutuste kompetentsiwallas
ei ole täielikult üksteisest lahutatud. Igale ühele neist
on jäetud üks wäikene osa teiste wäimude kompetent-
sfeerist. Kuid süski on neil igal oma pea-funktsioon ja
sellest oleneb ka nimi. -

Tehis lühikesest ülevaadet riigi tegewuse aladest, jöwamine
tagasi tegewuse teise ala juure ja waatame lähemalt selle tegu-

wuse ala osa, mis wäljendub oma walitsuse karralduses, ja eriti just Preisimaa kohta. Nagu enne Saksamaa keisririigi Preisimaa oma põhiseadusega osana oli, nii on ta ka sellens jäänud Saksariigi wabariiklise karralduse järele 11 augustist 1919 aastal, mille põhiseaduse §§ 5, 17, 18, 19, 60, 63, 107, ja 127 ühesikute maade kohta muu seas loeme: maade ülesanded teostawad maade asutuste kaudu, mis maade põhiseadustes ettenähtud; iga maa peab wabariiklise karralduse omama; maade tegewus-piiride muutmise on võimalik põhiseadust muutuwa riigi seaduse põhjal; osavõtt riigi nõukogust, kus eriti Preisimaa kohta nõudmine, et pool häälil maaseaduse järele prowintiaal walitsuse poolt esitatud oleks; maades administratiiv kohtud seaduse järele peawad olema ja kogukonnad ning ühendused omawad oma walitsuslise karralduse seaduse piires. See on peasjalikult kõik, mis leiame Saksariigi 1919 aasta põhiseaduses, mis ettekohe maade kohta käib, nii ka Preisimaa kohta, kuna ühesikute maade sisemine karraldus saab ära määratud maade eneste põhiseaduste läbi, mis sugune

Preisimaa kohta makses 1850 aastast. Mis puutub Preisimaa kui teatava ürsuse, riigi, korraldusse, siis on see aasta sadade kestusel kolm täiustatud arenemise astet nagu Saksaa keisririigi saamine: 1. patrimonaaalne seisusti riik, 2. absoluut monarhi ja 3. konstitutsiooniline monarhi läbi elanud. Maa korraldus tekkis kusk wanal ajal oma kake pea faktori karakterilise dualismi- ja antagonismiga: maa walitsejad kui omanikud ja kasutajad patrimonaaal teel kogutud maa ülemwaltsuse õigusi, ja teiselt poolt maa seisused, kui korporatiiv organisatsioon maa privilegieritud elanikkude klassidest; mille lõttu juba Tacitus <imperium> ja <libertas> ühenduse kui Germani riigi karakterilise iseloomu peale tähendas. Ülemineku ajajärguks on 17aasta saja teine pool, kus sai wana poliitiliste wõrmetele ülesehitatud monarhiline absolutismus. Siit edasi läns ka Preisimaa seda rada, mis käis üldiselt terve Saksamaa, kuna esiti 1848 aastel konstitutsioonilise süsteemi juure üle läns. Esimene idu ideest, mis nime <konstitutsiooniline> ära teenib, oli ühenduses

selle suure muendusega, mis sai Preisimaa peale saatus-
likkude loõkide 1806 ja 1807 aastatel Stein-Hardenberg'i
reformi läbi Stein ütles: „der preussischer Staat hat keine
Staatsverfassung, denn die oberste Gewalt ist nicht zwischen
dem Oberhaupt und der Vertretung der Nation geteilt!...
Die oberste Gewalt ist nicht nach dem Richtmass der Montes-
quienschen Lehre geteilt, sie soll zwischen dem Könige
und den <Vertretern der Nation>, also einer konstitutionel-
len Volksvertretung geteilt werden.“ Terawalt selli kohta
ütles järgmisel aastal: „Ein kräftiges Mittel, die Regierung
durch die Kenntnisse und das Ansehen aller gebildeten
Klassen zu verstärken, sie alle durch Überzeugung, Teil-
nahme und Mitwirkung bei den Nationalangelegen-
heiten an den Staat zu knüpfen, den Kräften der Nation
eine freie Tätigkeit und eine Richtung auf das Gemein-
nützige zu geben.“; ja la lootis oma algatuse kordamine-
kust: < die Belebung des Gemeingeistes und Bürgersinnes, den
Einklang zwischen Nation und Staatsbehörden, die Wieder-

belebung der Gefühle für Vaterland, Selbständigkeit
und Nationallehre. Nii sama leiame 1810aasta 27. septembri
< edikt riigi rahaasjanduse üle > lõput, kui Preisimaa riigi-
kantslerius oli Hardenberg, soowialwadduse kuningas
poolt: < Wir behalten uns vor, der Nation eine zweck-
mässig eingerichtete Repräsentation, sowohl in den
Provinzen des für das Ganze zu geben, deren Rat Wir
gern benutzen und in der Wir nach Unseren landes-
väterlichen Gesinnungen gern Unsern getreuen Unter-
tanen die Überzeugung fortwährend geben werden, dass
der Zustand des Staates und der Finanzen sich bessere
und dass die Opfer, welche zu dem Ende gebracht werden,
nicht vergeblich sind >. Nii sai rahwa esituse sisse wiimine
Preisimaa riigi organismi krooni poolt esimest korda heaks-
kiidetud. Tärgmisel aastal oli Berlinis < Landesdeputierten-
versammlung >, kus Stein; kawa soadikute poolt maha-
tehti; kuid siiski tähendas kuningas enne koogu laiali-
minekut, et tema sinna poolt kaldub, et < der Nation

eine zweckmässige eingerichtete Repräsentation zu geben, mis ka teostus peale Wiener kongressi Friedrich Wilhelm III ajal. Ja 1847aastal 3veebbruaril leidame seadusandluse asutuste seast <der Vereinigte Landtag>, mis milte oma seaduslise kokkuseade ja väimm, waid oma tegewuse, oma poliitilise ühemeluse joolest süiski juba üks modern parlamentaariline kogu on, poliitiliselt waadates, oli <Erste Vereinigte Landtag> juba Preisimaa üleminek konstitutsioonilise systemi juure. Et rahwa esituse kaudu ei läinud korda konstitutsiooni wälja töötada Preisimaa jaoks, pami kuningas omal algatusel ajutiselt maksma 5detsembril 1848aastal nõnda nimetatud <oktroijerte> põhiseaduse, mis oli kopia Belgia põhiseadusest; see põhiseadus wiis Preisimaa konstitutsiooniliste riikide sekka. See laenatud põhiseadus sai rahwa esituse kaastegeewusel kohaselt nimbe töötatud ja esineb meile järgmise pealkirjaga: <Verfassungsurkunde für den Preussischen Staat vom 31 Januar 1850>, mis ka praegust oluliselt maksab, muidugi teatavate muudatustega, mis

ajajooksul ette wõetud. Lähemalt sün Preisimaa riik-
lise korralduse juures ei peata, sest sai juba eelpool
nõudatud, kuidas Preisimaal wõimude jaotamine läbi
wiidud ja missugused asutused sün tegewuses. —

Nüüd jöörane Preisimaa omawalitsuse juure. Nagu
1850aasta põhiseaduse 1853aasta sellekohase muudatuses
leiam: < Die Vertretung und Verwaltung der Gemeinden,
Kreise und Provinzen des Preussischen Staates wird ~~dadurch~~
besondere Gesetze näher bestimmt >, tuleb meil pöörata
nende seaduste poole, millede järele on konstrueeritud
Preisimaa kohalik omawalitsus. —

Enne kui Preisimaa kohaliku omawalitsuse sise-
mise korralduse kirjeldamiseks asume, tuleb märkus
teha selle üle, et järgnevas kirjelduses kui ka edaspi-
dises töös saab käsitatud ainult need seadused Preisi-
maal, mis maksawad kuues ida provintsis, missuguse
materjali püramisega töö sisen mitte sugugi ühekülgsus
ei muutu ega omast ühesandest kõrwale ei kaldu, waid

need provintsid on igas asjas eessammujad olnud ja nende korraldust võib põhimõttelikult kõige eeskujulikumana pidada, kuna teised provintsid erinevad ainult selle poolest, et seal vastavad seadused hiljemini tekkinud ja mõned kohalise iseloomuga muudatused ette on väetud, millel meie töö seisukohast arwates olulist tähtsust pole; kuna vastasel kerral ka töö siss wäga kuiwaks ja igawaks muutus, kui hakkame ette tooma seadusi, kus ja kudas nad kuskil maksma pantiud, pealegi seda arwesse wõttes, et Preisimaa territorium kunni meie päewini muudatusi üle on elanud: wümaru enne ilma sõda. 1891 aastal Helgoland'i saare ühendamine, ühes millega Preisimaal enne suurt sõda 40 miljoni elaniku loeti, kuna peale ilma sõda Preisimaa jälle osa omaast territoriumist kaotus umbes 4 miljoni elanikuga. - Kui Preisimaa 1806 aastal Prantsuse maa wägede löökide all kokku warises, andis kogu end tunda nõrkus sisemises riigi organismiss. Oli ju kuningas Friedrich Wilhelm I Preisimaa ametkonna

asutamise läbi esimese tubli sammuna teinud ülemine-
kuks seisuslikest territoriaal riigist ühendatud monarhi-
lise riigi korralduse juure, lüües ülemasutusena «General-
direktorium» ja keskasutusena «Kriegs- und Domänen-
kammern», kuid need ei wiinud kaugeltki veel sihile.
Ent siin ilmus 1808 aastal oma reformiga linna kor-
ralduse üle Stein, mis maresma sai samal aastal
19 novembri kuu päevast, kuna wastaw maa kogukonna
korralduse reform läbi wiimata jäi Steini ärkilise
ametist lahkamise tõttu. See reform linna korralduses
tõi muu seas ka juure ühe uue asutuse, «Oberpräsident»,
mis ei olnud mingisugune wähe instants riigi walitsenise
redelis, waid ministeriumi «perpetuus commissarius», kes
kohal järewalwet teostas ja otsusest ühendust ja sidet
riigi ja provintside wahel alal hoidis. Steini linna korral-
dusega 19 novembril 1808 aastal sai Preisimaa mulda oma-
walitsuse seeme idanema pantud, millil oma arenemisel
ja kasvamisel küll paljn wihaseid wõitlusi ja surma hestusi.

läbi tuli elada, kuid siiski kord kõielinule wõidule pääsis. Olgu siin tähendatud selle peale, et kui Saksaa keisririigi asutaja Bismarck oma töö õnnelikult lõpule wiis, siis tuleb siin löwi osa kaastööst panna Preisimaa walitsuse arwesse. Kuid ühtlasi keisririigi asutamisega kerkisid need nõudmised, mis wana reformi teostamist aina kiirendasiwad. Ja 1832 aastal esines Preisimaa riigiwalitsus sellekohase ettepanekuga, mis ei olnud muud kui, ühelt poolt, linnade korralduse laiendamine ka maa kogukondade peale, ja teiselt poolt, analoogiliste asutuste loomine kõrgemate instantside jaoks. 1832aasta reformi eesmärgid oliwad: kõrgematele kogukondadele, Kreisi- ja provintsidele luua sama korraldus kui linnades walitses; reorganiseerides riigiwalitsust, tuua maakomawalitsuse asutused, kutsudes osawõtma laiemat rahwakihti, maksma pannes wõimalikult kaugelt ulatawat dezentralisatsiooni ja luua administratiiv asjade jaoks, peaaesjalikult juhusel, kus individuaal õiguste rikk-

mistega tegemist, nõnda nimetatud administratiiv
asjade lahendamise jaoks administratiiv kohud ehk wähe-
malt neis asutustes asjaajamine administratiiv õiguse
korras. Selle reformi keostajatena kerkisid järgmised
seadused: < Kreisordnung v. 13. Dezember 1872 >, < Provinzialord-
nung v. 1875 >, < Verwaltungsgesetz v. 3. Juli 1875 > ja < Zu-
ständigkeitsgesetz v. 1876 >. Nii sai siis Preisimaal 1872
aasta wüimase kuu keskel kohalik omawalitsus maa-
ma. Nüüd pöörame üksikute omawalitsuse üksuste
juure ja waatame neid aluseid ja seadusi, milledele neid
on üles ehitatud. -

Preisimaa kohalik walitus seisab wüiest üksusest
koos: Proviints, walitus ringkond, Kreis, ametiringkond ja
wald ehk kogukond, < Provinz, Regierungsbezirke, Kreise,
Amtsbezirke und Gemeinde >. Neist üksusest wäime esimest
kolmandat ja wüimast käsitada kui kohaliku omawa-
litust teatawas mõttes, millest hiljem pikemalt (Grunder-
öpetus). Nende kohaliku omawalitsuse üksuste korralduse

juures peatame pikemalt, kuna üljäänud kaks üheselt
äldiselt tuttawaks endile teeme, et edaspidises waatle-
mises, kus nendega liiki kokku puutumist saab olema, mitte
tundmata asutustega tegemist ei oleks.

Et linnade kogukonnade kui kohaliku omavalitsuse üks-
se korraldus Preisimaal ka maa kogukondade korraldusele
eeskujuks oliwad, siis waatleme alguses, kuidas see korraldus
praegust on ja missugustele seadustele rajatud.

Praegune linnade kogukonnade korraldus leidub 30 mai
1853 aasta linnade korraldus-seaduses, mis rajatud 1808
ja 1831 aastate seaduste põhimõttele. Peale nende on veel
mõned muudatused wõetud 11 märtsi 1850 aasta kogukonna
seadusest, mis oma kord need pärinud prantsuse maa
kogukonna õigustest. Iga linn asub teatava maa tüki
peal, mis linna ringkonnaks nimetakse. Walla kogukonna
maa alad wõiwad linna ringkonda ülewõetud saada
walla ja kreisi päewa nõusolekul < Bezirksausschuss >
otsuse põhjal; ning waieluste otsustamine linna piiride

üle kuulub üldiselt «Bezirkssausschuss» wäimkonda administratiivis asjaajamise korras (Zuständigkeitsgesetz §9). Linna kogukonna walitsemine on koondatud kolle-giaalse kogukonna esituse kätte, «Stadtoberordneten-Sammlung», mis linna kodanikkude poolt walitaw, ar-wuliselt wastawalt linna kodanikkude arwule 12-60 ja sealt peale iga 50 tuhande jaoks 6 arwates 120 tuhandest linna elanikkude arwust peale. See walituse kogu walib linnawalituse, Magistrat, mis on kollegiaal arutus ja seisab koos: «Bürgermeister», selle üks ehk kaks abi-asetäitjad ja teatawast arwust «Schöffen», alilisid, kellede arw oleneb ära linna elanikkude arwust. Linna esitus kogu on linna kogukonna asjade ja koimetuste otsustaja, kuna linnawalitus täidesaatew wõim on; kuid seadus nõeb ette ka niisugusi koimeid, mis sea-duse järel linnawalituse wäimkonda täielikult kuulu-wad, ja millede üle linna esituskogu on õigustatud otsustama ainult linnawalituse nõusolekul, lahuminexu

korrall etustab lõpulikult < Bezirksausschuss>. Suurtes linnades võib linnavalitsuse poolt linna eestiskogu nõusolekul < Ortsbezirke> asutatud saada, kus esotsas < Bezirksvorsteher>. Linnad käivad Kreisi korralduse alla kui vähemad kohaliku omavalitsuse üksused, kuid Kreisi seaduse §4 järel on linnadel, milles ühes Kreisis üle 25 tuhande sõjateenistuse kohuslast on, omale asutada linna Kreisi, mis sünnib siseministri korralduse kaudu. See oleks linna kogukonna kui kohaliku omavalitsuse üksuse korralduse lühikene kirjeldus.

Asudes maa ehk walla kogukonna korralduse peegelduse juure, mäeme et need on ajalooliselt arenenud wanadest < Markgemeinden>, see on isikute kogust, mis ühekorraga kohaliku walla ametit pidas ja kogukonna majandusliste asjade korraldaja oli. Wald on ühiskondline, teatavas ringkonnas elutsev ühendus, mis kujutab üht tüüpust maaalalisest ühiskonnast. Maa-ala ehk ringkond ja seal elavad päris elanikud - need on

walla kaks elulist elementi. Kui wallas sai kord häwitatud selle kogukonna korraldus ja pea ainult walitsuse ringkonnaks kokku surutud, omas oma iseseiswuse auesti elustamise puhul tagasi endised elemendid, kui oma juriidilise isiku põhjalustena. Walla päriselanikkeid sidusid walla maaala piirid: walla päriselanikkude kogu kui walla ringkonna elanikud sünnitasid walla rahwa, wastandiks suurele rahwale, mis oma huwide kokkuwõtmise leiab riigi juriidilises olemises. Walid nagu siin ei ole eajatud ühegi ühisesuse, ühegi «contrat social» põhjale, waid, nagu enne nõigime, ajalooline arenemine ja wõimn tark jagamine teatud korralduste kaudu määravad kõik. Mis puudub walla korraldusse Preismaal, siis ei õnnestanud siin Stein'i poolt wäljatõotatud normid nagu see linnade omadega sündis, waid siin tuleb walla korralduses läbi sõeluda 14 aprilli 1856 aasta seadus, 21 õige 7 lüüalist maa õiguse II osast ja lüige I kuuni III 2 lüüalist ühes nende muudatustega, mis läi esile Kreisi korralduse seadus 1882 aastal, kui ka

V tüitel < Zuständigkeitsgesetz v. 1. august 1883 >, millele peale põhjenes endine walla korraldus, kuna 31. juulil 1891 aastal panti maksma nende mitme seaduste asemele üks walla korralduse seadus, mis ka praegust oluliselt maksab peale < Gutsbezirke > kohta käivate normide, mis praegust wallaga ühendatud. Wald on nagu linn kutsutud kohapealseid teismelusi ja talitusi teostama, mis sünnib walla täiskogu kaudu, kui hääleõigusisi walla elanikke kuni 40, ja walla esituskogu, < Gemeindevorstellung >, kaudu, kui hääleõiguslisi - üle 40, kelle otsuste täide saatis walitakse < Gemeindevorstellung >, walla waneu, ja abiks kaks < Schöffen >. Mis puutub uute waldade asutamisesse ehk wanade kokku liitumisesse, siis võib see sündida ainult kuningliku akti läbi siseministri kaudu. See on siis Preisimaa kohaliku omawalitsuse kõige wäiksema üksuse, kogukonna, praegune korraldus, kust näeme et seal tegutseswad asutused, esituskogud, kogukonna elanikkude poolt walitawad ja esimeste poolt seatud

ametnikud, kuna puht riiklised asutused seal täielikult kōrwaldatud. Nagu sellist kogukonna korralduse ülewaatest näeme, mis arenenud 1808aasta linna reformi maksmapanemise järel, on Preisimaa kogukonna omavalituse korraldus sellega tähelepanemise wäärst, et tema on iseloomustaw iseruguse korraldusega linna ja walla üksuse jaoks: kuna linna omawalituses tegutses kui täidesaatew orgaan kollegiaalselt organiseeritud Magistrit, kuna selle wastu on walla omawalituses täidesaatew wõim ühes isiks, Gemeindevorsteher, käes.

Enne kui kõrgema üksuse, kreisi, korralduse juure minna, pareme tähele wähe üksust, puht riiklist, ametiringkonda, «Amtsbezirk», millesse sünnitawad kreisi wallad, wähemad koguna ja suuremad üksikult, ja mis on loodud politsei walituse ja Geiste awaliku tarwituste tähelepanemise tarwis. Asutustena on siin ametiringkonna komitee, «Amtsausschuss», mis koos seisab ametiringkonda kuuluwate waldade esitajatest, ja «Amtsvorsteher» ühes asetäitjaga, wümased saawad «Oberpräsident»

poolt 6 aasta peale nimetatud. Kuid mis ameti ringkondes, kus üks wald ainult olemas, seal on walla asutused ühekorraga ka ringkonna omad, ainult « Gemeindevorsteher » ühtlasi ka « Amtsvorsteher » tema wiimses ametis võib asetäitjaks olla ainult « Kreis Ausschuss » poolt määratud isik.

Uine kohaliku omavalitsuse üksus Preisimaal on kreis, mille korraldus põhjeneb 13 detsembril 1882 aasta seaduse peale, milles 1881 aasta seadus kaunis suure muudatuse esile lõi; arwesse tuleb wälja ka need wälised muudatused, mis maavalitsemise seaduse 30 juulil 1883 aastast ja « Zuständigkeitsgesetz » 1 augustil 1883 aastast kaudu maksma panti. Kreisi kohaliku omavalitsuse asutustena tegutseswad Kreisi esitrukog, « Kreistag », mis saab Kreisi elanikkude poolt walitud ja kelle arw on 25 peale, kaswades kunni 100 tuhandeni üks saadik 25 tuhande pealt ja edasi üks saadik 100 tuhande elanikkude kohta. Kreisi päewa esistujaks on walitsuse poolt määratud isik, « Landrat », kelle asetäitjades kreisi päewa poolt walitakse kaks kreisi saadikut. Landrat on ka ühtlasi täide-

saatwa võimu asutuse, kreisi komitee, < Kreis Ausschuss >, juht; kreisi komitee seisab koos Landrat'ist ja kreisi päewa poolt wali-
tud kuuest liikmest. Kreisi omavalitsuse asutuste ülesanded
on vastavalt kreisi kohta need, mis walla omale nägime
olewat. Kreisid seisawad harilikult teatawast arvust linna-
ja maakogukondest koos; kuid on ka olemas linna krei-
si. Olyn siin weel tähendatud, et kreisi komitee, < Kreis aus-
schuss >, on esimeseks instantsiks administratiiv kohtude
korralduses. Kreisi ja prowintsi wahel on jälle juht riiklike
üksus-walitsuse ringkond, < Regierungsbezirk >, mis saab
sünnitatud maa kui ka linna kreisidest ja kelle ülesan-
ded piirduwad peamiselt maa politsei korraldusega,
maksude ja waranduste walitsemisega ning kooli ja kiriku
asjadega. Walitsuse ringkonna esotsas on president, < Re-
gierungspräsident >, kellel olemas ka abi; presidentile abiks
on walitsuse ringkonna komitee, < Bezirksausschuss >, kelle
juhatajaks ise president, kuna komitee seisab koos: 2 liiget,
mis eluaegsed ja kuningaga poolt nimetatud, ja 4 liiget, mis

provintri komitee poalt walitawad wastawa walitsuse ringkonna elanikudest. Ühtlasi kannab presidenti abi, mis kuningaga poalt nimetatud, administratiiv kohtu direktori nime, sest on ju < Bezirksausschuss > keine instants administratiiv kohtude korralduses.

Kõige kõrgem pulk Preisimaa kohaliku walitsuse asutuste redelis on üksus provintri, mis ka ühtlasi seal kohaliku omawalitsuse kõrgim ja wiimane üksus. Provintri kui teatav kohalik walitsemise üksus, sai lõpuliselt konstrueeritud 1875 aasta 29 juuni seaduse läbi, mis suguseid praegu ot olemas Preisimaal 12. Muudatusi teid esile 22 märtsi 1881 aasta ja 19 mai 1889 aasta seadused, wiimane provintri korraldust riiklise üldkorraldusega rohkem kokku kõlasse wiimise mõttes. Provintri asutused langewad kahte liiki: ühed on kohaliku omawalitsuse asutused, teised puht walitsusliised. Omawalitsuse asutustena on tegewad: provintri päew, < Landtag >, provintri walitus ehk komitee, < Ausschuss >, ja maa direktor, < Landesdirektor >. Provintri päew seisab koos

maa- ja linna-kreiside poolt walitud saadikutest, igast kreisist wähemalt kaks, wastawalt kreisi suurusele. Prowintsi päew astub kokku kuninga kutseel kaks aastat jooksel wähemalt üks kord, erakorraliselt asjaolude nõudel; prowintsi päewa awamine ja lõpetamine kui ka muis teimetestes prowintsi päewa ja kuninga wahel on tegutsemas «Oberpräsident» kui kuninga kommissar. Prowintsi asjade tegelikult läbiwiimiseks walib prowintsi päew prowintsi walitsuse, «Provinzialausschuss» ehk lihtsalt nimetatud «Ausschuss», mis seisab koos esistujast ja prowintsi statuuti läbi kindlaks määratud arwust liikmetest, kellede arw võib olla 7-13, nii sama 6 aastat peale, nagu prowintsi päewa saadikud ise. Peale selle on ameti poolest prowintsi walitsuse liige maa direktor. Maa direktor saab prowintsi päewa poolt walitud 6-12 aastat peale prowintsi jookswate asjade ajamiseks, mida ta teostab prowintsi walitsuse kaastegewusel, nõuandel ja järelewalwel. Saab kinnitatud ametisse kuninga poolt ja ameti kohuste täitmisele asub «Oberpräsident» läbi.

Ei leia walitud maa direktor kuninga poolt kinnitamist, siis
hõidab wäike ajal tema kohuseid siseministri poolt kommissari
walitus, kelle ülaspidamise kulud prowintis tasub. Muidu on
maa direktor igas asjas prowintsi ametlik ja seaduslik esitaja
ja ametnikkude juhataja. Walituslike asutustena prowintsi
kohalises walitsemises on prowintsi nõukogu, «Prowintzialrat»,
mis on «Oberpräsident» juures kui walitsemise asjade otsustaw
asutus. Tema koosseis on: «Oberpräsident» ehk tema abi kui
juhataja ja 5 liiget, mis prowintsi komitee poolt walitud. «Ober-
präsident» peab oma äranägemise järel enda juures ka «Ober-
präsidialrat» ning kutsub tarwidust mõista teatawa arwu
nõuandjaid. «Oberpräsident» tegevus on kolme sugune: oma
enese walitsemise asjad, kontroll walitus ringkonna ja prowintsi
asutuste ametnikkude üle ja lõpuks kõrgema siigi asutuse
esitamine. Prowintsi kohaliku omawalitsemise asutused on
rakendatud kohaliste ülesannete täitmisel ja wõtawad üldi-
sest maa walitsemisest kaudsel teel osa, walides omalt poolt
osa üldise maa walitsemise asutuste liikmeid; muidu on üles-

anded ja talitused üldises maavalitsemises täpselt ära määratud üksik asjaliselt seaduse läbi. Nii on prowintside põewad kõikides prowintsidest kutsutud: nende prowintsi kohta käivate seaduste eelplaanide ja iseäraliste olude üle oma heakskiitmist andma, mis mille ettarbekohasuse pärast riigivalitsuse poolt üleantud; ettepanekud ja kaebused, mis prowintsi ehk selle osa muudatawad, riigivalitsusele edasi andma ja lõpuks seaduse poolt määratud isisuguste ülesannete teostamine. Peale selle annab prowintsi walitus, (« Ausschuss ») oma heakskiitmise kõikide nende asjade üle, mis saawad ministri ehk « Oberpräsident » poolt kemale heakspanniseks ette pantud.

Lõpuks olgu selle peale tähendatud, et kohaliku omawalitsuse üksused wõiwad oma wahel sihtühendusi ellu kutsuda, mis rajatud omawalitsuse põhialustel ja milleks pole kohaliku omawalitsuse systemi jaotuste poolt taristusi: nii wõiwad teatawa sihtühendusse kuuluda kogukonnad mitmest kreisist ehk prowintsisist. Siin on maksed sihtühenduste

kohta seadus 19 juulist 1911 aastast, mille järele linnad, vallad, maaüksused j. n. e. wäiwaad üldiste ülesannete teostamiseks sihtühendusi luua, missugused on awaliku õiguslised asutused ja nende samade õigustega, missugused on sünnitajatel liigetel. Nii on sihtühendused ettenähtud teatawate ülesannete läbiwiimise hõlbustamiseks, mis teatawal territooriumil asuwatel kogukondel ühtlased; kuid neid sihtühendusi, peab sün täheudama, on Preisimaal praegust wähe olemas, awatawasti on nende õitse aeg juba lähemas tulewikus, kui Preisimaa kohalik omawalitsuse system saab rajatud wõrre kaasaegse elanõute kohaselt, mis praegust juba esimesi ellu tärganuise laineid töömas.

Nagu sellest lühidast Preisimaa kohalise walitsemise korra kirjeldusest näeme, on seal olemas mitte puht kohalik omawalitsus, waid sün on omawalitsuse asutuste kõrwal, wäljaawatud walla- ja linna kogukonnad, weel puht walitsuslised asutused, kuna nende mõlemate koha pealseks wahelüksiks on < Oberpräsident > ja < Landrat >, kes walitsuse poolt nimetatud.

Nii erineb Preisimaa kohaliku omavalitsuse, nõituse, Inglise ja Eesti omadest, kus kohaliku omavalitsuse üksused kõielikult rahwa poolt walitawad ja kus jõe walitsuse poolt määratud saadikuid ega ametnikke. Eraldi oleks siin huwitaw ehk tähele panna Eesti kohaliku omavalitsuse korralduse peale, mille üksuste esituskogud: walla-, alewi-, maakonna- ja linna nõukogud, saawad otsekohi rahwa poolt walitud ahistel alustel riigi esituskoguga, Riigikoguga, ning nõukogud nagu Riigikogu kutsuwad ametisse täiendawad asutused, walitsused, kuna omavalitsuse asutuste aitasannete teostamine sünnib ilma mingisuguse mõju ja kaasabitä riigivalitsuse poolt. Nii sama on meil ka wõimalikud sihtühendused, kuid nende tekkimine on senni ajani kaunis loiult sündinud; wõiks ehk siin linnade diidu peale tähele panna.

See Preisimaa kohaliku omavalitsuse korralduse lahku- minek Eesti kohaliku omavalitsuse omast tuleb sellest, et Preisimaa kohaliku omavalitsuse korraldus põhjeneb R. v. Ineist: õpetuse peale, kus see asjas riiklise teoria seisukoha

kohaliku omavalitsuse kohta selgesti väljendas. Riiklise teoria seisukohalt on omavalitsus riiklise valitsenise vorm. Kui mõned asjad, mis olivad enne riigivalitsuse käes, üle anti omavalitsusele, siis ütles riikline teoria, et riik deligeerib mõned volitused omavalitsusele, kuid neid ei loetud mitte « omaks », vaid mihustati (kvalifitseeriti) kui « peale pantuid ». Nii võib iga funktsioon selle järel omavalitsuse poolt teostatud saada, mis enne riigivalitsuse käes oli. Gneist oli esimene, kes omavalitsuse mõiste õigusliku riigi kui ka « selfgovernment » teoreetilise arusaamise aluseks tegi. Kui temale õiguslik riik tehis alalisest vaheldavast üheudusest riigi ja riiksonna vahel, nii nägi ta « selfgovernment » riigi ja riiksonna vahel-ehitust. Gneist ütles: „ das selfgovernment ist ein System der Staatsverwaltung... , alles selfgovernment erscheint als ein Staatsauftrag an die Kommunen, alles selfgovernment beruht dem entsprechend auf dem staatlichen Grundsatz des Ernennungsrechts... " Kuid õigesti kritiseerivad Labaud ja Rosin, jäädes peatama suverääni mõiste juure, mis seab meile vastandina suverään riigi ja mitte suverään

omavalitsuse asutuse. < Selbstverwaltung >, ütleb trühwawalt
laband, < bedeutet seinem Wortsinn nach den Gegensatz von
verwaltet werden >. Omawalitsus labandi järel on niisugune
ülemus wõimuga warrustatud walitsemine, mis teostub riigile
riigi asutuste ja ametnikkude, waid temale alluwa ehk
enese tegeuse piirides iseseiswa korporatsiooni ehk üksikute
inimeste kaudu. See wõide omawalitsuse kohta on ka
literatuuris üldiselt wastu wõetud. Kui on siis omawalitsus
riiklike ülesannete täitja awalik ühisus ära määsatud ring-
konnas, ühes riigi kõrgema wõimu abinõudega, ja tegutseb ühi-
suse orgaanide läbi ning enese waranduse awal riigi poolt
antud normide piirides. Tähendab, et omawalitsusel on osa
awalikust walitsemisest, mis ta awal nimel ja enese õiguse
järel teostab; wiimased kaks on omawalitsuse olulised ele-
mendid ja millede ärawõtmise puhul omawalitsust kui riig-
sugust enam ei ole. Kohaliku omawalitsuse hulka
kuuluvad walla ja linna kogukonnad ning nende eeskujul
sünnitatud kõrgema astmelised omawalitsuslised üksused.

Nii on riigile terve rida õigusliselt organiseeritud ühiskond-
likuks antud, kes awalikku walitsemist aitawad teostada: oma-
walitsuslised ühiskused, neid nimetatakse ka autonoomse-
teks ühiskondiks, kes tegutseswad riigi seadusandluses ära mää-
ratud ulatuses ja piirides. Autonoomse õiguse andmine
on üldiselt mäeldaw ainult õigusliselt organiseeritud ühi-
kustele, kuna siiski administratiiv. kohtu praxis- esimeses
järjekorras just Preisimaa kõrgema administratiiv kohtu,
> Oberverwaltungsgericht >, oma- on seda laiendanud, andes
wõimaluse õigusi maksmapanna organiseerimatu ühiskonna
peale: nimelt neil juhustel, kus seadus mõne awaliku
kohustuse maksma paneb teatawa inimes- kogu peale ühi-
selt. Nii siis näeme, et praegune modern konstitutsiooniline
riik on maksmapantud õigustele rajatud riik, kuid tema
õiguse system ei ole mitte puudusteta, millede kõrwalda-
misena tuleb appi wõtta harjunise õiguse normid, mis
tagasi lähewad looduse õiguse ja Fiskus- teoria seisukohale.
Kuid ka omawalitsus on oma sugane taxistusewõre riigi omni

potenzi» wasti; on ju ka omawalitsus riigi poolt warrustatud oma ülesannete teostamiseks kõrgema wõimuga, «imperium». Lõpuks täheudame selle peale, et awalikust walitsemisest osawõtja ühisus wõib kui ühiskond «societas» organiseeritud olla: nii oli omal ajal Preisimaal tähtsad teede korraldused walla kogukonna ja «Gutsbezirke» wahel teede ehituste koostatuste kandmiseks.

Nii aitawad ja täiendawad endid riik ja omawalitsused wastastikku. See pärast on seadusandlus omawalitsused lihti riigi walitsemise korraldusele rajanud ja ühtlasi side lülid nende mõlemate wahel ära määranud. Üldises awaliku walitsemise organisatsioonis eralduwad omawalitsused kahe karakterilise tunnemõrgiga: oma enese tegewuse piirkond ja alluus riigi järelwalwele. See tegewuse piirkond on ära määratud kas ajaloolise omawalitsuse üksuse arenemisega, millega modern seadusandlusel tuleb alati sekkendada, ehk jälle riigi seaduste läbi, mis omawalitsuse ellu kutsub, ära määrates wimase tegewus- ja wõimkonna; see on nõnda öeldud oma-

walitsuse i status. Nümane wõib olla obligatorne ja fakulta-
tiivsete ülesannetega seotud, kuid suuremaid omawalitsuse
üksused ei ole ainult nende spezial ülesannetega seotud, nagu
kohalik omawalitsus, waid tegutseswad ajalooliselt arenenud
ja soasutatud õiguste ja ülesannete piires. Nii on kohaliku
omawalitsuse üksuse, walla, asja talitused, mis wald oma huwides
ja piires toimib, tema enese tegewuse piirkond. Kuid riik
wõib walla peale seaduse läbi panna osa oma talitustest,
missuguste läitmine walla poolt sünnitab ülekantud ehk
pääle pandud kohustuste tegewuse piirkonna; nagu Preisimaal
kohaliku walla poliit. wõimn teostab wald oma eneste amet-
nikkude kaudu, millega wald teostab riigi awaliku wõimn.
Selle kohta ütleb Hugo Preuss oma töös < Gemeinde, Staat, Reich
als Gebietskörperschaften > järgmist: < Das Wesen der Gemeinde
besteht... darin, dass die Gemeinde in sich die doppelte Funktion
vereinigt, Glied eines höheren Organismus und Organismus
für sich zu sein, > mille järel wald nagu wäljendaks enesest
ühiskondlist ja asutulist elemente, millers ühiskonna teoria

ruumi annab. Ka ülekantud tegewuse piirkonnas tegutse-
wad wallas sama walla ametnikud, kui ka teimetustega ühes
kõikwad kulud kannab wald; kuid on ka miisugusi wahi
instantse, mille kuludest riik kas osa ehk kõik oma kanda
wõtab. Kuid walla ametnikud, teostades ülekantud tegewuse
piirkonna asju, satkuvad riigi ametniku seisukorda, kus nende
tegewus saab reguleeritud seaduses ettenähtud riiklike asu-
tuste juhtnööride läbi ja alluvad teistsugusele järelewalwele, kui
see walla enese tegewuse piirkonnas on; ühtlasi määravad
seadused ka ära, kui kaugele wõiwad oma asutuste ellukutsu-
mises ja määruste andmises oma elanikkude kohta minna
walla omawalitsus. Wastawalt walla kui wäheha kohaliku
omawalitsuse üksusele tegutsewad suuremad kohaliku omo-
walitsuse üksused, eraldudes ainult oma tegewuse piirkonna
ulatus suureusega. Ei lähe lahku ka oma korralduse poolt
sihtühendused. Nii näeme, et kohaliku omawalitsuse üksu-
sed, loodud kohapealsete ülesannete teostamiseks, täidawad
ka eriti weel riigi walitsuse funktsioone. Peale selle peab weel

tähendama, et kohaliku omavalitsuse talitused tema enese
tegevuse piirkonnas ei ole ainult koha pealsed asjad, vaid ka
riiklasi kogu riigi asjad, mis mitte ainult koha pealsete huvide
teenistuses, vaid kogu riigi huvide teenistuses on. Kui palju
see ajalooliselt täendatud on, seda näitab meile Preisimaa
sisemise korralduse ajalugu, kus majandusliselt kõrgel astmel
Ruhri ja Westfalia terve Preisimaa kultuuri arendajateks olid. Nii
tähendab ühe riigi osa kõrge majandusline kui ka waimline
arenemine paremat kõukejõudu üldiselt terve riigi arenemisele.
Kui asi nii on, siis peab riigi otskohene ülesanne olema selli
järel walwata, et kohalikud omavalitsuse üksused oma tege-
vuse piirkonnast kõwale ei kalduks, oma ülesandeid täpselt
täidamata ja majandusliselt selliks wõimsad oleksid.

Nii oleme jõudnud omale ette seatud töö pea sisse juure, tehes
ülesaadet riiklise sisemise korralduse ja selle arenemise üle
üldiselt ning eriti Preisimaa kohta, tähendades ära neid asja-
olusid, mis on kutsunud elusse (kohalikud) omavalitsused ja pike-
malt peatades Preisimaa kohaliku omavalitsuse korralduse

ja sealsele omavalitsuse üksuste juures ning puudutades
neid teaduslisi põhialuseid, millele viimased rajatud, lõpuks
kohaliku omavalitsuse tegevusest ja ülesannetest üleüldise, mis meid
viis järelvalve korralduse tarviduse juure kohaliku omavalitsuse
üle. Nagu nägime, tegutsesid kohalikud omavalitsuse üksused
kuül viisi oma äramääratud tegevuse piirkonna huvides, kuid
rüski on kohustatud see juures ka terve riigi huvisi silmas pi-
dama; et nad seda ka täepoolest teeksid ja selle teostamise
kõrgusel seisaksid, selle järelvalvamiseks peab riik üldise
järelvalve nende üle korraldama, mis peab sündima seaduses
ette nähtud korras ja piirides. Kuid enne kui asuda waatle-
misele, kuidas on see järelvalve korraldatud kohaliku oma-
valitsuse üle Preisimaa seaduste järel, peab tahes ehk taht-
matu enne peatada nende põhimõtete juures, mis teadus-
liselt järelvalve mõisteli aluse panevad. Riigi järelvalve
on korraldatud õigusline tegevus, mis riigi nimel seaduste
alusteli rajatud walitsuste üle tegeu, et viimaseid oma üles-
annete ja kohustuste täitmise kõrgusel hoida. Ametnikud,

kes on kutsutud vastavalt iga valituse asutuse juures seda väljendama, kutsutakse järelvalve ametnikuteks. Nii sama on lugu ka emavalitsuste üle korraldava järelvalvega. Järelvalve emavalitsuste üle on selleks, et neid oma ülesannete täitmisel hoida, teostub riigi nimel ja võib osa võtma kutsutud saada sellist ka vastavalt kõrgem emavalitsuse asutus, nagu seda kohaliku emavalitsuse üsuste udelis näeme. Selle riigi järelvalve võimn põhjal on vastavatel riigi ametnikutel õigus endale muuta seda teadmisi emavalitsuse tegemise üle enese isikliku süvenemisega emavalitsuse tegemusesse, üle jäävud osas on seadusandlus riiklist järelvalvet varustanud repressiivsete ja präventiivsete abinõudega. Poliitseilises riigis oli präventsiioon kõige rohkem tarvitusel, sest valituses siis ju järelvalve võim avaliku võimuna emavalitsuste üle nii sama kui era isikute üle ilma mingisuguse piirita. Riigilises riigis on teisiti: modern õigus on järelvalves pea raskuse pandnud repressiivsete abinõude peale, mis-sugused kokkuvõttes sünnitavad riiklise järelvalve asutuste kompetentsi: mitte seaduslikele emavalitsuse aktidele vastu

waielda ja omawalitsuse asutusi see läbi neid arde tagasi
wõtma sundida ehk nimetatud arde tühistada siigi nimel. Nii
ei ole enam siigi järelwalwe ülesanne omawalitsuste tegewuse
juhtimine, waid siigi õiguste kaitsmine; ja kui on siigi wõimuw-
le seaduse põhjal antud õigus segada omawalitsuste asja-
desse, siis võib siin juttu olla ainult siigi järelwalwest. Järelwal-
we õigused võib riik omada kas seaduste läbi, mis wolitawad
walitsust sellens, ehk jälle omawalitsuse korraldawas põhi-
kirjas, statusis, ettenähtud tingimiste läbi; wiimane tähendab
järelwalwe õiguse tekkimist walitsenise ardi läbi, mis ei ole
mitte mõni uus koormatus ega kohustus, mis walitus maks-
ma sellega paneb, waid see tähendab ainult seda, et walitus
annab omawalitsusele wäkuu, kui ta anda võib. Sellest järg-
neb et ka õiguslise määramise iseärsaldused, mis alluwalli
müüd edasi õigus peab olema, nagu see wõimn wäkerordes
üldiselt ette nähtud, siigi järelwalwe õiguse seostamisel mitte
awesse wõetud ei saa: si wõi olla rühkordseid walitsuse ette-
kirjutusi administratiiv asutuse kohuste üldiste reeglite wormis

ei
for
and

edendamiseks, ainult seaduse õigusline määrus on moodsa-
andne, niisama ka järelvalve õiguslisi käskusid ja kohustusi
mitte vastavate ametnike poolt: ainult valitsuse akt
järelvalve asutuse poolt on kompetent. Järelvalve teostub
oluliselt kahel teel: käsk ja sund on jagamise aluseks, mis siiski
alati maksavad kokkuleppivalt. Järelvalve teostamiseks saa-
vad valitsuslised otsused omavalitsuste üle välja antud,
et üksikutele juhtudel ära määrata, mis neil seal õigus peab
olema, ja mis nimetatakse järelvalve käskudeks ehk paremini
järelvalve kindlaks tegemise ehk ära määramise õiguslised
aktid. Need on valitsemise aktid, nii palju kui need avaliku
võimn vahetorda riigi poolt omavalitsuse kohta sisaldavad,
ja järelvalve õiguslised valitsuse aktid nii palju, kui võrd
nad oluliselt ära määravad omavalitsuse iseäralise alluvuse
riigile. Nii palju kui nad ära määravad omavalitsuse õigus-
likku tegevuse piirid, on nad siduvad viimase esitusele, kes
ainult nende reeglite järel teimetades õigusi päraselt talitab.
Siin on maksimas: esiteks, järelvalve õiguslised määrused, mis

kohustawad omawalitsusi midagi tegema, tähendab kohustuste seletused; teiseks, mis ära kuulawad teatawad talitused ehk tühistawad wastawad omawalitsuste otsused - keelud ehk tühistamise määrused; kolmandaks, nõusoleku awaldamine ehk heakskiitmine, millist oleneb omawalitsuse tegevuse täielik seadusepärasus; mille järel Seydel omas teos < Bayrisches Stadtrecht > oletuse teeb, et omawalitsus võib wastawa järewalwe asutuse nõusolekul üksikutel juhusitel temale üldiselt peale pantud kohustusest wabastatud saada. Teine järewalwe teostamise tee on üldiselt üldult sund. Siin on tähtis, et järewalwe asutus ainult ei otsustaks omawalitsuse tegevuse üle, waid tegutses selle kasuks, et wiimane oma ülesandeid täidaks ja pealegi veel hästi. Siin tuleb esile sunni reeglid, millede abil järewalwe asutuse tahtmine teostub; meie wõime neid veel nimetada järewalwe täidesaatmise õiguslikeks reegliteks, sest siin ei ole sund õieti omawalitsuse, waid selle esitajate vastu. Need reeglid wõiwad olla kahe sugused, arwese wõttes seoda, kas on nad sühitud omawalitsuse talituste ja üles-

annete hoolitsemise ehk atsenohe tema personaali vastu, et viimast rõõpas hoida. Järelevalve asutuse tegelik waheli segamine omavalitsuse tegewusesse neis piirides, mis lubatud seaduse poolt, on viimase esitajatele lubamine kohustataw ja võimalikult ka ameti kulud omavalitsuse kauda. See tegelik waheli segamine on kui teataw <ultima ratio> abinõu, mis sünnib sel lül et kas järelevalve asutus omavalitsuse esitajad ja ametnikud kõrvaldab ja need walimised wäljakuulutab ehk jälle karmimalt, kui saab omavalitsuse organ järelevalve asutuse poolt ära kaotatud ja selle funktsioonid saawad pantud wiigi walitsuse ametniku, komisari, peale. Ehk võib ette tulla, et teatawate talituste juures saawad omavalitsuse ametnikud ajutiselt kõrvaldatud ja nende asemeli astuvad järelevalve ametnikud, mis oleneb osalt ka walitsusest kora lagedusest wastawate talitustes. Nii saawad iseäranis arstid warauduste walitsenise üle järelevalve sihis ette wõetud: pantimine, kogukonnale maksude peale panemine j. n. e. Et siin ametnikud järelevalve wõimn wallas aga mitte

eritus õiguste piires tegutsevad, saab tähtsaks, kui võrd
kerkib küsimus vastutavuse üle: nii sugustel artel ei ole mitte
omavalitsuse esitajate vastutavus, vaid valitsuse väim
teostuse oma omavalitsuse üle. Geiselt poolt avaldub järelwalwe
asutuste tegevus omavalitsuse personaali peale, kõige rohkem
muidugi seal, kus üksikud ametnikud alluvad riigile, see
täheudab tegutsevad omavalitsusele ülenantud tegevuse piir-
komas, kus maksavad kõrgema instantsi ja teenistuse wõim
reeglid, mis riik siin oma ametnikkude wahetundes maksma
on pandnud; kui meie siin järelwalwoest tahame kõnelda, siis
ainult teenistuse järelwaatusest, milleks Preisimaa õiguses on
ka wastaw termin walla politsei korralduse suhtes wälja arene-
nud, ja nimelt politsei-järelwalwe, <Polizeiaufsicht>, wastandiks
kogukondlisele järelwalwoele, <Kommunalaufsicht>, mida meie
siin tähele paneime. Nii loeme 26 nowembri 1890aasta seadusest:
<der Oberpräsident zwingt als Polizeiaufsichtsinstanz die Ge-
meinde zur Anstellung eines Polizeiwachtmeisters mit einem
Jahresgehalt...> ja <der Landrat hatte über die Stadt nicht

Kommunalaußsicht, sondern nur Polizeiaußsicht...? Peale selle
järelvalve arutuse poolt seaduses ettenähtud vastavate omawa-
litsuse esitajate ja ametnikele kiinnitamine, määramine. lõpuks
korrapidamise karistused, mis ei ole mitte disziplinaar karistus-
line abinõu, sest see ei eelda mitte mingisugust ülestumist tee-
mistuse kohustustes, vaid on puhas sunniabinõu selle läbiwi-
miseks, mis omawalitsuse nimel sündima peaks, tähendab,
järelvalve korras kindlaks tegemine, millest peavad oma-
walitsuse esitajad ja ametnikud hoiduma ning loobuma ja
mida on kohustatud tingimata teostama ning korda saatma.
Kui paljn järelvalve wõim igal üksikul juhusel on õigustatud
seda tegema, see kõik olewel teimetuste seaduslikkusest alu-
sest; wõimased on ettenähtud kas teatava laadiliste korral-
duste ehk jälle üldiselt kõikide nende juhuste jaoks, kus üks
müisugune järelvalve akt ees leidub. Need on siis repressiiv-
sete abinõude kogu, mis järelvalve asutustel vastawalt tar-
witada. Mis präventiivsete abinõude kohta puhtub, mis po-
litseilises müigis nii laialdaselt tarwitusel olicwad, siis on neid

Ex. Dipl. univ. Tart.

wäga harva kuskil veel leida. Need abinõud on selle poolt iseloomustatud, et need omavalitsuse tegevuse teatavates talitustes riigi eestkostmise ehk hoolendamise alla panevad. Kuna repressiivsete järelwalwe abinõude juures omavalitsuse talitused kogu maksuomad ja dimult teatava aja jooksul järelwalwe asutuse poolt wõivad tühiostatud saada, ei oma omavalitsuse talitused neis asjades, kus ta allub riiklisele järelwalwele präventiivsete abinõude korras, maksuomad enne kui wastaw riigi walitsuse järelwalwe asutus ei ole oma heakskiitmist ehk nõusolekut awaldanud.

Need üldised wõimud järelwalwes saavad oma sisu ja sihituse järelwalwe wõimude mitmesuguste otstarbete järel; selle järel wõib neid kokku wõttes jagada kolme peawõimuse: 1. Järelwalwe wõimude teadmine omavalitsuse seisukorra ja tegevuse üle. Teadasaamise õigus kui osa järelwalwe wõimust tekib siis, kui teatavad kohustused omavalitsuse peal lasuvad, mis seda informatsiooni wõimaldavad ja kergendada. Siin on muudugi esimeses järjekorras sallimus, mille järel

omavalitsus on kohustatud oma teinutusi riigi teadmisel tegema: peab awama järewalwe asutuse ametnikkudele protokollid, arwed, kassad j.n.e. See äigus on kui iseenesest mõistetu osa järewalwe wõimus, mis maksab ka siis, kui seda seaduses eraldi ettenähtud pole. Kui on aga tawis, et järewalwe wõimud teadmise kergendamiseks kokku seatud saaks aruanded teatawate omawalitsuse tegewuste kohta, protokollidest arakirjade saatmine järewalwe asutusele j.n.e., siis on nõuetaw, et niisugune omawalitsuse kohustus lasuks seaduse alusel ehk oleks omawalitsuse statusesse üleswõetud; see on ka arusaadaw, sest niisugused kohustused on enaui-wälenu seatud teatawate kuludega, mis omawalitsuse kauda langewad. Kuid need omawalitsuse kohustused järewalwe wõimule on tähtsad selleni, et järewalwe asutusel oleks wõimalik: esiteks, tühistada omawalitsuse mitte seaduslokkusi ja seadusepäraseid otsusi, ja teiseks, kohustuste seletamisega kindlaks määrata neid ülesandeid, millede täitmisest omawalitsus end eemale katsub hoida. 2. Järewalwe wäljendab end masseliitel kordil

kui kaitsewõim omavalitsuse üle, millega saab alalhoitud
Larwisminew wiimase sihtide teostamise jaoks ja kõrvaldatud
kahjutegewused; sellers on järelwalwe wõimu mõju omawalitsuse
personaali peale. Esimeses järjekorras oleks siin just kaitse
waranduslike talituste üle: tähtsamad artiklid waranduse walit-
semises on rippuwaters tehtud järelwalwe wõimu heakskiitmi-
sest ehk nõusolekust, mis sünn ja wõrmi poolest meele tuletab
tsiwiilkohtu hoolenõude tegewust. Kuid seda nime laiendatakse
harilikult ka terve kaitse wõimn peale, nagu tühjaks tumusta-
mine, künnitamine, mis on sihitud siima poole, et taunistada
omawalitsusi neis talitustes, mis üldise huwi wasti, jättes seda
arwesse wõtmata, kuidas mõjub sarnane tegewus omawalitsuse
peale, kuna tsiwiilkohtu hoolenõude tegewuses silmas peetakse
aina hoolaluse huwisi. Kaitse wõimnõud järelwalwes on püra-
tud seadustega, kuid ühes sihis on siiski täielikult wolitatud
kui isenesest mõistetawa reeglina: järelwalwe ametnikud on
üldiselt kutsutud tähistama seaduse- ja omawalitsuse sta-
tusi wastalis; omawalitsuse otsusi. On omawalitsuse otsuste läbi

kahju saaja kolmas isik, siis on järelwalwe asutus temale
selles asjas abiks olema kutsutud ja awaneb õiguse järele sead-
mine koebtuse teel. 3. Järewalwe wõim on õigusline iseloom,
kus see ei ole ainult hoolitseja omawalitsuse eest, waid ka
selle alluwa riigile maksma panemas on; nii et omawalitsu-
sed hoidaksid tegelikult seda, milleks nad ellu on kutsutud,
siis kerkib päewakorrale järelwalwe wõim õigusline kordasade
sund, <Leistungszwang>, kus hoolitsetakse üksikute kindlaks-
määratud kohustuste täitmise eest. Sund selleks võib kolme-
sugune olla: esiteks, asjaajamine sünnib nii nagu riie era
isiku juures see sünnib: omawalitsuse wastane on isik, teine
omawalitsuse asutus ehk riik, mille õiguslike wakerkora laken-
damiseks kutsutud ametnikud, harilikud kohtud, administraa-
tiiv kohtud ehk ametnikud, määravad kindlaks ja selle otsuse
täitmise sunni wiisil sünnib ka tsiviil protsessi korras ehk
finants sunni kaudu; teisese, sunniline üleswõtmine omawa-
litsuse eelawesse, <Zwangsetatisierung>, sel juhusel kui järel-
walwe wõim sunni wiisil, administratiiv teel, paneb omawalitsuse

korda saatma teatawaid ülesandeid ja selleks tarwis mine-
wad summad omawalitsuse eelarwesse üles laseb wõtta, mis
wõib sündida muidugi ainult seaduste piirides, mis järe-
walwe wõimud omawalitsuse üle ära määrawad; Rohman-
daks, need juhtumised, kus ka teatawate kohustuste kindlaks-
määramine järewalwe wõimud kompetentsi kuulub; selle kohta
ütleb 30 detsembri 1880 aasta seadus järgmist: « Das staatsauf-
sichtliche Verfahren ist danach eine Ergänzung der gemeindlichen
Selbstthätigkeit. Es kann nur dann Platz greifen, wenn sich
lediglich Gemeinde und Staatsaufsichtbehörde gegenüber stehen;»,
mis muidugi selle seaduse ulatuse järele makses ainult Preisimaa
kohta. Nüüd asume siis järewalwe korralduse juure koha-
liku omawalitsuse üle Preisimaa seaduste järele. Nagu Saksa
riigi 11 augusti 1919 aasta põhiseaduse § 15 muu seast loeme:
« Reichsregierung ist ermächtigt zur Überwachung der Ausführung
der Reichsgesetze zu den Landeszentralbehörden und mit ihrer
Zustimmung zu den unteren Behörden Beauftragte zu entsenden;»,
ja et igal maal oma keskjärewalwe on, kes ka Vabariigi seaduste

Täitmise üle koha peal walwab, siis ei ole huwitusetä siin
kõhele panna, et Sarsa Vabariigi seaduste täitmise üle üksiku-
tes maades kakukordne järelwalwe tegevuses on. Mis muutub jä-
relwalwe wõimusse, mis igal maal maksma pantud, siis loeme
selle kohta üldiselt «Allgemeines Landrecht § 13, II, 13: alle im Staate
vorhandene und entstehende Gesellschaften und öffentliche An-
stalten sind der Aufsicht des Landesherrn nach dem Zwecke
der allgemeinen Ruhe, Sicherheit und Ordnung unterworfen». Selle
põhjal on ka Preisimaa kuningal järelwalwe õigus kohaliku
omawalitsuse üle põhjusmõttelikult, kuna ligemalt seda ära
määravad omawalitsuse statusid ja wastawad seadused.
Nii aruue kõige wäiksema kohaliku omawalitsuse üksuse, walla,
järelwalwe koralduse juure. Riigi järelwalwe walla ja waldade
sihtühisuste üle teostub seaduses ettenähtud korras kreisi komi-
tee, esistuja Landrat, ja walitsuse ringkonna komitee kaudu - esi-
mises instantsis, «Regierungspräsident»-i kui kõrgema ja lõpuliku
instantsi kaudu. Siin tuleb järgmised «Landgemeindeordnung»
§§ 139, 5, 6, 88, 140, 141, 143 ja 142 anwesse wõtta. Kaebtused, «Beschwerde»

järewalwe asutuse juures peawad kake nädala jooksul sisse antud saama. Riigi järewalwe wõiu teeb otsusi ja üksikute omawalituse aktide otstarbekohasuse järeldatsumise ainult neil ettenähtud juhustel, kus wüimasel kõrgemat nõusolekut ja heakäitmist tarwitawad; näitusena: kohalike määruste wäljaandmine walla piirides wõib sündida ainult kreisi komitee heakäitmisel; walla piiride muutumise järele otsustab kreisi komitee warauduslised jaotused; otsused nende asjade wõõrandamise üle, millel on teaduslik, ajalooline ehk kunsti wäärtus, wõiwad maksma pantud saada walla omawalituse poolt ainult «Regierungspräsidenti» nõusolekul. Kuid põhjusmõtteliselt on järewalwe tegevus walla omawalituse üle piiratud kontrolliga wüimase seaduslikkuse tegevuse üle, mis teostub järgmiselt. Walla täis ehk esituskogu ja waldade sihtühisuste seadusewastalise sisuga otsused paneb seisma wastawalt esimes, «Vorsteher», ameti poolt kui ka järewalwe asutuse poolt seks juhuseks antud määruste järele. Selle korralduse wastu on orgaanid, kelle otsus seisma pantud, õigus kake nädala

joorsul kreisi komitee juures kaebtust, < Klage >, tõsta. Kauge-
male ulatawad seisma panemise õigust otuse sihtvastaluse
tõttu ei ole. Tätab wald ehk waldade sihtühisus temale sea-
dusliselt kuuluwad, asutuse poolt wõimkonna piirides kindlaks
määratud, tegewused töökausse üles wõtmata ehk erakor-
raliselt heakskiitmata, siis sunnib Landrat kawassee üleswõtmise
ning ka erakorraliste kulude kindlaks määramise ühes põhjuste
ettetoomisega. Selle korralduse wastu on wastaw omawalitsus
õigustatud esinema < Klage > < Bezirksausschuss > juures. Kahe
nädala kestusel: lõpurs wõib walla asjaajamine seaduslik-
kuse piiridesse sunnitud saada disziplinaar asjaajamise teel
walla ametnikele wastu, mis sünnib Landrat'i poolt, mille
wastu kahe nädala joorsul < Beschwerde > < Regierungspräsident >
juures; wiimase otuse wastu kahe nädala joorsul < Klage >
kõrgema administratiiv-kohtu juures. Ametist tagandamise
asjaajamise algatuseks saab Landrat'i poolt nimetatud uuri-
miskommissar ja uigi poolt wolitatud esitaja. Disziplinaar-koht-
laks esimeses astmes ringkonna walituse asemel on kreisi komitee,

ministeriumi - kõrgem administratiiv-kohus; riigi poolt woli-
tatud esitaja saab wiimasel juhul siseministri poolt mää-
ratud. Nii sama sugune on ka asjaajamine otsuste tegemiste
juures mitte kõlblikkude omawalitsuse ametnikkude üle. Era-
korralise abinõuna järelwalwe keostamisel on tarwilusel walla
esituskoogu laiali saatmine, mis võib sündida ainult kunin-
ga korralduse läbi; wiimase sündinise puhul saab kuu
nädala jooksul, laiali saatmise päewast arwates, need wali-
mised ette wõetud. Kunni uue esituse walimiseni otsustab
walla esituse asemel kreisi komitee. Nii on järelwalwe walla
omawalitsuse tegewuse üle peaaegalikult koondatud kõrgema
omawalitsuse üksuse läidesaakwa wõimn asutuse, kreisi komi-
tee, kätte, kus nagu teada esistujaks walitsuse poolt mää-
ratud ametnik, laudrat, kuna mõned üksikud tähtsamad
tegewused on pandud otsekohe walitsusringkonna presidendi
järelwalwe ja kuninga korralduse alla.

Kui nüüd asume järelwalwe korralduse juure linna omawa-
litsuse üle, siis näeme seal, et 18 aasta sajal Preisimaa linnad

laialdase ja kaugele ulatava järelevalve all kannatasivad, mis teostus iseäralise riigi ametnime, commissarius loci kaudu. Põlva linnas rannu siin omavalitsuse kasuks sai Rektori Steini linna reformi läbi 1808 aastal, kus riigi järelevalve pea soolus kaotatud sai, isegi wõrandamised ja laenuid tegemised ei tarwit-
seadud põlva enam riigi walitsuse esitaja nõusolekut. Kuid see ei kestnud kaua: juba rewideeritud linnade omawalitsuste kor-
ralduse seadus 17 märtsist 1831 aastal andis laialt maad järe-
walve wõimule. Praeguse järelevalve korralduse linna omawa-
litsuse üle leiame peaaegselt « Zuständigkeitsgesetz vom
1 August 1883 ». Põhjusmõttelikult on järelevalve siin rajatud selle
alusele, et linna omawalitsuse organid iseseiswalt otsustawad
oma kogukonna administratiivsete asjade otsustamiseks
üle ja need otsused, mõned üksikud wäljaawatud, kõrgemat
kinnitamiist ei tarwita, kuna järelevalve ülesanne on selle üle
walwata, et need organid omalt poolt tegutseksiwad maks-
wate seaduste piires. Järelevalve teostamine on paljudel

üksikutele juhusel walitsusringkonna presidendi kui harilikul järelwalwe asutuse wõimkonnast ära wõetud ja rippumatul kohtuliku asutuse, walitsusringkonna komitee kätte antud. Nii saab järelwalwe linna omawalitsuse üle teostatud esimeses astmes walitsusringkonna presidendi, kõrgemas ja lõpm-likus astmes - «Oberpräsident»i ning seaduste läbi karaldataud osawõtmisega walitsusringkonna komitee ja prowintsi nõukogu poolt; Berliini linna omawalitsuse üle wastawalt «Oberpräsident»i ja siseministri läbi. Järelwalwe teostub kolmel wiisil: tegewuse järelwalwe ameti poolest, otsused üksikute «Beschwerde» üle linna omawalitsuse tegewuse kohta ja osawõtt mitmesugustel kalitustel kinnitawise teel seaduses ette-nähtud juhusel. Esimesel wiisil tegutses linnapea, «Bürgermeister», pannes mitte seadusele wastawaid linna osituskoju otsuseid oma algatusel ehk järelwalwe asutuse juhtnööride järel seisma, mille waetn on «Klage» tõstmine walitsusringkonna komitee es kaks nädala jooksul wõimalik. Nii sama on

järewalwe asutus, Regierungspräsident, õigustatud linna emawalitsusele teatawate seadusliikuste ülesannete täitmist peale panna, mille wastu «Klage» kahe nädala jooksul kõrgema administratiiv-kohtu juures. Kui sama on Regierungspräsident õigustatud peale parema linna emawalitsuse ametnikkudele dissiplinaar karistusi nende seaduse wastase tegemise kordil, mille wastu wiimased on õigustatud esinema kahe nädala jooksul «Beschwerde»ga «Oberpräsident»i juures; wiimase otsuse peale on lubataw «Klage» kahe nädala jooksul kõrgema administratiiv-kohtu juures. Preisimaa praksis «Landesverwaltungs-gesetz § 132» põhjal wõimaldab järewalwe õiguslisi sunnitrahwisid linna eituokogn, wähemalt nende esimeeste wastu kõigis asjus, mis järewalwe asutused korraldawat, waatamata selle peale, kas nad õigustatud on wastawaid korraldusi nende isikute kohta wälja adma. Ametist kõrwaldawise kanal on esimene instants walitsusringkonna komitee, teine kõrgem administratiiv-kohtu. «Beschwerde» järewalwe asutuse

poolt linna omavalitsuse asjus on kõikides instantsides võimalik kahe nädala jooksul vastava määruse maksmapanemise päevast arvates. Kolmas järelvalve tegemise haru seisab heakskiitmisel ja kinnitamisel teatavate otsuste puhul: maa tükide ja selle sarnased võõrandamised, võõrandamine ehk muudatused neis asjades, millelel teaduslik, ajalooline ehk kunsti väärtus; laenude tegemised ja selle sarnased operatsioonid. Erakorralise abinõuna võib kuninga korraldusel ministriülemil ettepaneku järel linna esituskoogu laiali saadetud saada ja uue valimine kuue kuu jooksul teostatud. Ühtlasi märgime siin ära, et heakskiitmise asutusena selpool ette loodud kolmel juhtumisel on Regierungspräsident teise juhtumise juures, kuna ülejäänud juhustel - valitsusringkonna komitee. Nii näeme, et walla kui ka linna omavalitsuste üle on järelvalve põhimõttelikuult korraldatud ühistele alustele; teisiti ei või see ka olla, sest linna kui ka walla omavalitsused kui puht omavalitsuslikud üksused on rajatud ühesugus-

tele põhimõttele; ainult seda võiks siin tähendada, et järelevalve
võimupiirid linnaomavalitsuse üle kitsendatud, mille põhjusi omidugi
tuleb 1808aasta linna seaduse arvesse panna, kus see võim väga kär-
bitud sai. Nii panevad linna kui ka walla omavalitsuste eestisko-
gude mitte seaduslike otsusi ameti poolt ehk järelevalve asutuse
sellkohase määruse järel seisma esimeste poolt valitavad täide-
saatva võimu juhid, mille vastu kaebtus administratiiv-kohtu kor-
ras. Teisels, võib järelevalve võimu esimene aste seaduslike üles-
annete täitmist nõnda, mille vastu kaebatud jälle kaebtus admi-
nistratiiv-kohtu korras. Kolmandaks, disziplinaar karistuse vastu,
mis peale paneb harilikult järelevalve asutuse esimene aste, on
kaebtus, „Beschwerde“, võimalik kõrgema järelevalve asutuse astme
juures, kuna viimase otsuse peale kaebtus administratiiv-kohtu
korras. Nii on omavalitsuse ja järelevalve asutuse mõtte lahk-
misesel lõpulik otsustaja administratiiv-kohtu. Neljandaks,
kaebtused, „Beschwerde“ järelevalve asutuse esimese astme peale lähe-
vad vastavalt kõrgema astme lõpuliku otsustamisele, peale diszipli-

naar karistuse asjus kaebuse, mis, nagu eelpool nägime, lõplikult otsustatud saab administratiiv-kohtu korras. Beschwerde ja Klage, kaebused ja kaebused kohtu korras, võivad esitatakse saada igal juhtumisel ainult kahe nädala jooksul, arvates kaebuse objekti maksma hakkamise päevast.

Nüüd asume kõrgema kohaliku omavalitsuse üksuse, Kreisi, juure, kus suurt osa mängib valitsuse poolt määratud ametnik, dandrat, kes muudugi suurt mõju kreisi valitsamise tegevuse peale avaldab ning seda oma otsuste ülesannete täitmisel valitsuse huvides katsub ära tarvitada. Järelevalve Kreisi üle teostab Regierungspräsident'i, kõrgemas ja lõpulis astmes Oberpräsident'i läbi, seaduslikult korraldatud osavõtmisega valitsusringkonna komitee ja provintsi nõukogu poolt. Beschwerde järelevalve asutuste peale kreisi asjus on igas astmes kahe nädala jooksul võimalikud. Järelevalve on rajatud nende samade põhjasmõttehiste alustele, kui seda nägime walla ja linna omavalitsuste juures. Ameti juurest on siin tegev dandrat,

kelle tegevuse peale järelevalve asjus Klage kahe nädala jooksvat
walitsusringkonna komitee juures, kus kuusi wolinik wõib wali-
tud saada kaebaja asutuse poolt. Et laudrat juht walitsuse
ametnik, kes ameti poolt järelewalwet teostama on kutsu-
tud, siis leiame siit järelewalwe kõwenemist kuusi omawalitsuse
juures, mida linna ja walla omawalitsuste juures polenud,
kus ameti poolt järelewalwet teostama kutsutud omawalitsuste
eneste poolt walitawad ametnikud. Edasi on « Kreisordnung
§176 » ettenähtud asjad, millede kohta on maksuad kuusi päewa
otused ainult peale wastawate asutuste kinnitamise ehk
nõusoleku: 1. teatawate asjade karaldamine kohaliski mää-
ruste läbi, 2. üksikute kuusi osade koormatuste kergendamise
ehk raskeendamise, 3. maksude määramine, mis rohkem kui
50% üldisest riigi objekhistest maksudest wälja teewad, 4. maa
ja liikumata waranduste wõraudamine ehk reis oluliste
muudatuste ettewõtmine, 5. laemude tegemine ja pantimised,
6. uue koormatuse maksuma panemise ilma seaduslikku kohustu-

se eeldamiseta, et viimane üle 5aasta ei kesta. Esimesel juhul on tarvis maa valitseja nõusolekut, teisel siseministri kinnitamist, kolmandal sise- ja rahaministri kinnitamist, neljanda juhustel - valitsusringkonna komitee kinnitamist, kuna ilma vastavate kinnitamisteta kreisi päewa otsused neis ülaltähendatud asjades maksusetaks loetakse. Nii sama on «Kreisordnung §180» järel Regierungspräsident õigustatud kreisi omavalitsuselt seaduslike ülesannete täitmist nõuda, mille vastu kreisi omavalitsuse asutused kaitsvad klage esitamisega kahe nädala jooksul «Oberverwaltungsgericht» juures, kuid misuguse klage esitamisega veel järelvalve asutuse nõudmine iseenesest seisma pantiud ei saa. Erakorralise järelvalve abinõuna on ettenähtud «Kreisordnung §179» kreisi päewa laiali saatmine maa valitseja korraldusel ministriuni ettepanekul. Uued valimised peavad teostatud saama 6 kuu jooksul, kuna endise kreisi päewa poolt valitud kreisi komitee ja komisjoonid ametisse edasi jäävad kunni uue kreisi päewa poolt

wastawad walimised korda saadetud saawad.

Mis puutub lõpuks kolmanda kõige kõrgema ja viimase kohaliku omavalitsuse, üksuse, prowintsi, üle karraldawa järelwalwe kohta, siis leiame seda « Provinzialordnung vom 29 Juni 1875, III, §§ 114-122 ». Järewalwe on siin ka üldiselt neile samadele põhimõtetele rajatud, nagu see kreisi omavalitsuse järelwalwe karralduse juures nägime ja kõigide järelwalwe asutuste juures, mis kohaliku omavalitsuse üksuste üle karraldatud, ühtlane üldiselt on. Järewalwe asutused siin on « Oberpräsident » ja kõrgem astel siseminister. Beschwerte hestmise aeg samuti kaks nädalat; administratiiv kohtuna on siin « Obervwaltungsgericht », kuhu Klage kaks nädala jooksul. Isäraline kohustus on siin järelwalwe asutuse peale pandud sellega, et « Oberpräsident » on kohustatud kui järelwalwe wõimne ametnik isiklikult ehk oma asetäitja kaudu osawõtma prowintsi komitee ja prowintsi päewa poolt walitawate komisjioonide istangudest. Heauskiitmist ja kiinitamist nõuwad prowintsi päewa otsused

neis samades asjades nagu meie seda kreisi päewa wastawate otsuste juures nägime, ainult wiimase walitsusringkonna komitee asemele astub siin siseministri. Peale selle on <Provinzialordnung § 120> ettenähtud veel teine rida otsused, mis wajaavad oma maksuuseris wastawate ministrite nõusolekut teatawates piirides; nõituseris, asutuste ellu kutsumine kõinsuguste füüsiliste puudustega kodanikkude jaoks; prowintsi ^{laenu} kassa awamine; prowintsi ametnikkude ametisse määramine, lahti laskumine ja pensioneerimine. Nii sama kui kreisi omawalituse juures Regierungspräsident, nii on prowintsi omawalituse juures Oberpräsident õigustatud seaduslike ülesannete täitmist prowintsi omawalitsuselt nõudma, mille wastu Klage võimalik kahe nädala jooksul Obewerwaltungsgericht juures. Erakorralise abinõuna järewalwe teostamisel on kuningal korraldusel samad tagajärged prowintsi päewa laiali saatmisel, nagu seda kreisi päewa laialisaatmisel juures nägime, ainult selle mitmekesisusega, et need walimised 3 kuu

jooksul sünnivad ja 6 kuu järel, wana loialisaatnisi päewast arwates, uus prowintsi päew kokku kutsutakse. Õõpüks olgu kõigide kohaliku omawalitsuse riiksuste kohta riidliselt järewalwe asjus täheudada, et järewalwe asutused iga juures on õigustatud kõikide omawalitsusasutuste asjaajamist igel ajal rewideerima, neilt pärida seletusi ja nõuda asjasse puutuwaid dokumenta ehk nende arawirju ning aasta aruandeid, eraldi just eelarweid.

Nii näeme, et järewalwe kohaliku omawalitsuse riiksuste riik Preisimaa seaduste järel on rajatud ühesugustele põhimõttelele ja koralduse alustele; ainult üks wale paistab silma: mida kõrgem omawalitsuse riiksus, seda kõuem järewalwe; nii näeme prowintsi walitsuses ja prowintsi päewa komisjoonides järewalwe ametnikku, kelle silma all peab sündima elumiste tegeuus.

Puudutame siin lühidalt wõrdlemises järewalwe korda kohaliku omawalitsuse riik meie Kabariigi seaduste järel, mis leiame Seadusandliku delegatsioonil poolt 11 oktobril 1919aastal wastu-

wõetud omavalitsuse ajutise järewalwe seaduse. Selle seaduse
üldistest määrustest leiame: järewalwe linna, maakonna, walla
ja alevi omavalitsuste tegewuse seaduslikkuse üle kuulub sise-
ministri wõimkonda, mille teostamiseks wiimasel on õigus kõigi
omavalitsusasutuste asjaajamist igal ajal rewideerida, neilt
pärida seletusi ja nõuda asjasse puutuwaid dokumenta ehk
neude arakirju. Järewalwet linna ja maakonna omavalitsuse
tegewuse seaduslikkuse üle teostab siseminister isiklikult ehk
oma esitajate kaudu, walla ja alevi- maakonnawalitsuste
kaudu. Selle järele on ülesloetud järewalwe wõimw abinõud linna
ja maakonna omavalitsuste tegewuse üle, kus leiame: 1. Järel-
walwe wõimaldamiseks saadetakse linna- ja maakonna-
konnakoogude protokollikest arakirjad seitse päewa
jooksul peale koosolekute lõppu siseministrile, kellel õigus kahe
nädala jooksul peale arakirjade kättesaamist administratiiv-
kohtu kawas protesti awaldada otsuste wastu, kui ta neis seaduse
rikkumisi leiab, ja protesteeritud otsuse täidesaatmist kummi kohtu

otsuseni seisma panna; protesti avaldamise tähtaeg linna
ja maakonna omavalitsuste elavete kohta on üks kuu;
2. leiab siseministe, reviddeerimisel ehk muul teel saadud aud-
mete põhjal linna- ja maakonnawalitsuste tegevuses seaduse
rikkumist, millel kuriteo tunnismärgid puuduvad, siis annab
ta sellest vastavale omavalitsusasutusele teada ja määrab
tähtaja seadusliku korra maksmapanemiseks. Kui määrat-
tud tähtaja jooksul seaduse rikkumise kõrvaldamisest pole
teatatud, on siseministritel õigus pöörduda kahe nädala kestes
pärast nimetatud tähtaja lõppu sellekohase protestiga admi-
nistratiivkohtusse ja seisma panna protesteeritud tegevust
kunni kohta otsuseni. Leiab siseministe järelvalvekorras linna-
ja maakonnawalitsuste tegevuses kuriteo tunnismärke, teatab
ta sellest kohalikule prokuröörile süüdlaste kohtulikule vastu-
tusele võtmiseks. Linna ja maakonna omavalitsusasutuste wali-
tud ja nimetatud ametnikka võib siseministes viimasel jahu-
sel ettenähtud kuritegude eest kohta alla andmise korral ajutiselt

ametist tagaudada kunni asja otsustamiseni kohta. Tagan-
datud ametnikkude asemele määrab siseminister tarbeksval
asetäitjad senniks, kunni vastava omavalitsusastutuste
poolt asetäitjad pole walitud ehk nimetatud. Järewalwe walla
ja alevi omawalitsuste tegemise seaduslikkuse üle sünnib
maakonnawalitsuste kaudu, sama õiguste ja kohustega, mis
siseministri linna ja maakonna omawalitsuste järewalwe
wõimus on; kuid maakonnawalitsused on kohustatud oma järe-
walwe tegemise kohta siseministrile iga aasta lõpul annudma
ja saavad wimase käest juhtnõu järewalwe teostamiseks.
Olgu siin mõrdaminnas tähendatud, et administratiiv-kohtus
linna ja maakonna jaoks on rahukogu, walla ja alevi-rah-
kohtunik, teiseks astmeks mõlematel korradel riigikohtus.
Peale nende määruste järewalwe teostamise asjus, marsawad
meil weel endised Wene walitsuse poolt maksma pandud
reglid omawalitsuste loomis-seadustes, mis palji kui need
meie oma ülalkäsitatud järewalwe seadusele wastu ei käi.

Nii leiame kohaliku omavalitsuse seaduse 30 märtsist 1917 aastal sii järgmist: Maakonna nõukoju otsused obligatsioonilaenude asjus käiwad sisenemiski kinnitamisel alla, kes selles asjas rahaministriga kokku lepib. Selle kohaliku omavalitsuse seaduse maksmapaneuise määuses otsustas Ajutine Valitsus: maakonna nõukogul on õigus walla piirisiid kindlaks määrata, aga selle tingimisega, et wõimaluse järele mitte üht hüpoteegilist üksust, wõi tema osa, mis ühes piirkonnas on, mitte mitme walla wahel ära ei tükeldata. Kaebused maakonna nõukoju otsuste peale selles asjas antakse nüüd sisenemiskile, kes lõpulisult otsuse teeb.

Nii näeme et ka meie järewalwe kohaliku omavalitsuse üle rajatud üldisetele põhimõtetele, nagu seda järewalwe üldise mõiste käsitamisel nägime ja Preisimaa kohta pikemalt tundma õppisime. Järewalwe teostamise abinõud on meil need samad peaaegu kuni Preisimaal, wäljaarwatud kohaliku omavalitsuse witurkogude laialisaatmine, mis meil ka

Tõiesti üleliigne oleks, sest järelevalve võimu võib meil nii kui
nii administratiiv-koktm läbi omavalitsusi seaduslikkusele
tegevusele sundida. Lahkuminekuid leiame järelevalve võimn
enese sisemises korralduses ja võimn piirides meil ja Preisimaal:
kuna meil järelevalve asutused, maakonnavalitsused, pea rippn-
matn tegutsevad siseministriist järelevalvate suhtes, ainult
aruanded on nõuetasud aasta lõpul ja teatawate juhtnööride
omamine, siis leiame Preisimaa järelevalve korralduses omawa-
lituste üle igal pool otsenkohe järelevalve asutuse ning sellele
wastawa kõrgema järelevalve asutuse, kui esimese tegevuse üle
otsustaja instants. Siin juures on tähele panna, et osalt järe-
walve asutuse funktsioone on kutsutud täitma omawalituse
üksuse juures sama üksuse täidesaatawa võimn juht, pannes
ameti poolest ehk järelevalve asutuse määruste järel omawa-
lituse mitte seaduslike otsusi seisma, kuna meil omawalituste
täidesaatawate võimude juhtidel seda õigust seaduse järel
pole. Teisens lahkuminekus on, et Preisimaal on järelevalve

asutused õigustatud omavalitsuse mitte seaduslike otsuse
ise seisma panema, mille vastu viimased kaitsvad klage
hõlmamisega administratiiv-kohtus, see juures ei oma viimase
hõlmamine isenesest veel järelevalve asutuse otsuse seisma pane-
kut, vaid viimane maksab kurni administratiiv-kohtu
otsusele, kuna meil järelevalve asutus võib esineda ainult
protestiga vastava omavalitsuse otsuse vastu otsust tehes
omavalitsuse juures, mis veel pole seaduse iseloomuga ega
sõltus omavalitsusele, kuna seaduse ilme saab ainult protesti
esitamise korral administratiiv-kohtusse, kuhu järelevalve asu-
tus oma tegevise otsustamisena peab pöörama. Nii võib meil
järelevalve asutus ainult protestiga administratiiv-kohtusse
pööramise korral omavalitsuse vastavat otsust kurni
kohtu otsusele seisma panna; vastavalt omavalitsuse otsuste
muutmise ehk tühistamise võib järelevalve asutuse protesti
kaudu sündida ainult administratiiv kohtu otsusega, mis
vastavat protesti rahuldab. Kolmandaks lahkuminekuna on see,

et meil järewalwe asutus wõib kohuslisi ettekirjutusi oma walitsusele kohustawaks teha ainult administratiivkohtu korras, kuna Preisimaal järewalwe asutus seda ise otsuskohe on ärgustatud tegema. Seljandaks, mis puutub otsuskohe omawalitsuse ametnikkude järewalwe kohta, siis on meil järewalwe wõim sel juhusel, kui kuritegewuse tunnimärke jõe, kutsutud sellest wastawale omawalitsusele teatama selle kõrwaldamisens määratud seks tähtajal, mille mitte täitmise korral wiimase poolt teimetak administratiivkohtu korra järele, kui aga tulewad ilmsiks kuriteo tunnimärgid, annab asja kohaliku prokurööri kätte; wiimasel juhtumisel on järewalwe wõimul ärgus wastawat ametnikku kunni kohtu otsuseni ametist tagandada; kuna Preisimaal esimesel juhusel on tegew järewalwe asutus, määrates disziplinaars karistusi, mille peale Beschwerde kõrgema järewalwe asutuse astme peale ja wiimase otsuse peale Klage administratiivkohtusse, kuna ametist tagandamine sünnib järewalwe wõimul algatusel iseäralise korra järele:

algataja järewalwe asutus walib asjaajamiseks uurimis-
kommissari ja siigi esitaja ning asi otsustatakse wastawate
disziplinaar-kohtudes. Nii on meil järewalwe wõimud sam-
mude maksmapaneja administratiwkohtud, kuna Preisimaal
see samade järewalwe asutuste eneste käes on. Siin ei
oleks ka otstarbeta tähele panna Preisi < Landesverwaltungsge-
setz v. 1883 § 50 > peale, kust loeme: < unberührt bleibt in allen
Fällen die Befugnis der staatlichen Aufsichtsbehörden, inner-
halb ihrer gesetzlichen Zuständigkeit Verfügungen und Anord-
nungen der nachgeordneten Behörden ausser Kraft zu setzen, oder
diese Behörden mit Anweisungen zu versehen >. Mis puutub lõpuni
järewalwe kohta kohaliku omawalitsuse üle meie ja Preisimaal
seaduste järel üleüldse, siis näeme et Preisimaal
see järewalwe teostub wastawate järewalwe asutuste läbi,
mille wastu omawalitsus kaitsitud ainult administratiw-kohtu
kaudu, nagu see harilikult sünnib awalim õiguste rikkumiste
wallas juhustel, kuna meil järewalwe wõimud teostama on

Kutsutud harilikud kohtud administratiivkohtu korras
otsekohese järewalwe asutuste protestide puhul. Mis puutub
niti meie järewalwe kohta kohaliku omavalitsuse üle üldiselt,
süü on praegune kanaldus ajutine ja rajatud teistelt laenatud prin-
tsipidele, kuna ehk tulevikus väime laota meie omapärase ja koha-
liku oludele wastawa järewalwe arenemise ja teostamise peale;
viimase teostamisel peaks aga rohkem rõhku pandama meie
rahwuse iseloomu, kohaliku olude, majanduslise arenemise seis-
koha ning ehk ka meie administratsiooni lähikese eluea omapä-
rasuste peale, aga mitte murema pandama teiste maade
kanalduste kopiada, nagu see meil hakkab maad wõtma:
eeskujulisi kanaldusi teistelt omada on küll meile wäga kasu-
lik, kuid enne kui neid murema panna, tuleb neid oma-
pärasteks teha, eneseli kõigiti wastuwõetawaks teha. Praegune
meie järewalwe kanaldus kohaliku omavalitsuse üle nagu
viimaste eneste kanaldus on laiali pillatud mitme poliitiliste
wooludele wastawalt tekkinud põhimõtetele, millede kokkewõt-

mine ja ühtlustamine hädaparane. Kii ei ole ka meie omavalit-
suste korraldamises kui ka nende järelvalve seaduste ühtlustamises
ega kodifitseerimises eriti, kui ka üldiste administratiivsete seaduste
korraldamise ja kodifitseerimises, paremal seisukorral kui Preisimaa,
kus nõnda samuti puudub üldine ja kõigekülgne administratsiooni
maksimate seaduste kodifitseerimine ning üldised tunnustatud reeg-
lid, millele kui alusmäärile võiks ehitatud saada administra-
tiiv õigus. Nagu nägime ülpool, on omavalitsused kaitsnud järel-
valve tegemise mitte seaduslikkuse puhul vastavate kaebuste löst-
misega. Meie järelvalve käsitus omavalitsuse all ei oleks täielik,
kui meie lähemalt ei peataks nende kaebuste esitamise ja lahun-
damise juures, administratiiv-kohtude korralduse ja administra-
tiiv-kohtu korras asjaajamise juures, mis on sellers, et omavalit-
sed viimaste kaudu, nagu üksikud isikud, võiksid oma
vabadussfääri niigi seadusvastaste tegevuste vastu kaitsa,
nimelt just pöörates kaebusega administratiiv kohtu poole.
Avaliku õiguste kaitses kohaliku omavalitsuse järelvalve korralduse

juures sünnib osalt järelikult asutuste hierarhilise korraldamise ehk nende asutuste kollegiaalsuse põhimõtte läbi, nagu seda meie ka Preisimaa seadustes nägime, kuid pea ja otsustavale kohtu asutustena on tegemad administratiiv justitsi põhjale rajatud asutused, mis võimaldavad valitsemise artikli vastu kohtuskaebuse tõstmise ja on kui kohtud administratiiv asjade jaoks sisse seatud. Õiguse mõistmine on tekkinud ja teostub küll harilikult nii nimetatud harilikute ehk karalike kohtude kaudu; kuid ka kõik ei käi nende võimkonda. Nii loeme Saksamaa < Reichsgerichtsverfassungsgesetz § 13 > järgmist: < Vor die ordentlichen Gerichte gehören alle bürgerlichen Reichsstreitigkeiten und Strafsachen, für welche nicht entweder die Zuständigkeit von Verwaltungsbehörden oder Verwaltungsgerichten begründet ist, oder reichsgesetzlich besondere Gerichte bestellt oder zugelassen sind. > Selle järele on maa kui ka riigi seadusandlus õigustatud kodanike tsiviil- ja kaelaõhtuliste asjade otsustamisel administratiiv asutuste ehk administratiiv kohtude alla üle võima, kui neid riigi seadusandluse eriseadused otseselt harilikute kohtude võim-

Konnda ei ole arwanud. Nii Saksaa riigi seadusandluse järele harilikude kohtude tegevus peaaugjalikult püheudatud õigusmõistmisesle tsiviil- ja kaalakohtuliste arjade üle, administratiiv asutuste ja kohtude ülesanne lahendada arjad awalikun õiguse iseloomuga; kuid «Einführungsgesetz zum Gerichtsverfassungsgesetz §4» järele wõiwad mõned awalikun õiguse iseloomuga arjad harilikude kohtude otsustamise wolda üle wõidud saada, mis ka täepoolest on sündinud 3 juuli 1913 aasta seaduse, «Reichstempelgesetz, läbi, kus §110 järele «Streitigkeiten über Stempelabgaben auf den Rechtsweg (tähendab harilikude kohtude wõimkonna alla) bis vor das Reichsgericht» käiwad. Nii näeme et administratiiv justitsi ja harilikun kohtun justitsi wõimkonde piirid Saksamaa seadustes selgesti läbi pole wõidud, mis ainult seal wõimalik, kus kõik administratsiooni õigused ja kohustused seaduslikult reitigeritud. Ette tulewate kompetent-konfliktide lahendamiseks administratiiv ja harilikun justitsi asutuste wahel näeb ette «Reichsgerichtsverfassungsgesetz §17» wõimaluse maade seadusandlustele «die Entscheidung von Streitigkeiten zwischen den Gerichten und den

Verwaltungsbehörden oder Verwaltungsgerichten über die Zulässigkeit
des Rechtswegs besondern Behörden > üle anda, mis rajatud maksimate
riigi õiguslike normatiivsete määrustele. Sellele põhjal on paljud
Saksa riigi maad isesugused «Kompetenzgerichtshöfe» asutanud,
nende hulgas ka Preisimaa. Maa seadus määrab ära, mis sugused
administratsiooni asutused on õigustatud konfliktis küsimuse tost-
misega esinema. Preisimaal on kesk- ja prowintsi administratsiooni
asutused selle õigusega varustatud. Mis punktis meie oma adminis-
tratiiv kohtude tegemusse, siis leiame siin Ajutise Walituse poolt
14. veebruaril 1919 aastal vastusõetud administratiiv-kohtu konna sea-
duse, kus üksikult üles loetakse need asjad, mis administratiivkohtu
konnas lahendamisele tulevad, kui ka lahendamise viis konfliktis puhul
administratiiv asutuste ehk ametnike ja administratiiv kohtude
võimupiiride wahel, kus ettenähtud konfliktis osawõtjast adminis-
tratiiv kohtust kõrgemal seisew administratiiv kohus kui konfliktis
lõpsulik otsustaja. Nii ei ole Saksamaa, eriti Preisimaa, seadusand-
lus, kui ka meie oma üldiseid norme maksima pandud, mis täpselt

lahutaks administratiiv justitsi harilikust. Nii on siis administratiiv justitsi võime otsustada asjn avaliku õiguse vallast. See võib sündida kas administratiiv asutuste ehk iseseisvete organite, administratiiv kohtude kaudu. Kui ameti asutus on seaduse poolt kutsutud otsustama küli küsimusi avaliku õiguse iseloomuga, siis tegutses ta kui kohtu asutus ja allub siis oma tegevuses ainult seadusele, mitte enam järelevalve asutusele. Saksamaal on seaduse järel järelevalve asutused ühe korraga ka kaebuste, Beschwerde, instantid. Kuid seadus võib ka ei Beschwerde instantid luua kui ka kollegiaalsid, kust ka omavalitsuse element osa võtab, nagu Preisimaal - otsustamise asutused. Mis nüüd puutub Saksamaa administratiiv justitsi asutuste korralduse kohta, siis leiame ka siin eest Gneist'i õpetuse, mis ütleb et valitsenise seadusepärasuse karantim ei tohi administratsiooni kohtude alla paenutada. Nii ei ole Saksamaal ühist administratiiv kohtude korraldust: kõrgemas administratiiv kohtu korralduses on läbi loõnud kohtude tegevuse eraldamine valitsemisest, kuna alamaks on üheskoos jook-

sew administratsiooni tegevus ja administratiiv juriisdiktsioon;
viimase tegevuse seaduslikkuse kindlustamiseks on seal: omawa-
litsuse esitajad ja kohtu vormide tarvitamine. Nii on ka asjaolud
Preisimaal, kus vastavalt leiaame administratiiv asjade laken-
damiseks: « Kreis ausschüsse », « Bezirks ausschüsse » ja « Oberverwaltungs-
gericht », milledest kaks esimest kui alamad instantsid on ühtlasi
ka administratsiooni asutused, kuna viimane, kõrgem instants,
puht kohtulik asutus on, administratsiooni täielikult lahuta-
tud ja üldiselt harilikku kohtu järele konstrueeritud. Esimeste kade
koosseisu juures peatasime eelpool, kuna « Oberverwaltungsgericht »
koos seisab presidendist, senati-presidendidest ja nõuetasast amust
liikmetest, mis eluajaks määratakse maavalitseja poolt minis-
teriumi ettepanekul ja kelledest pool kõrgemaid ametnikke ja teine
pool kohtunikke peab olema. Nii tegutses kreisi piires administra-
tiiv kohtuna peaaegalikult « Kreis ausschuss », walitusringkonnas
« Bezirks ausschuss », jäädes ühtlasi ka seal administratsiooni asu-
tusteks. Ainult esimese instantsina tegutses « Kreis ausschuss », kuna

«Bezirksausschuss» on viimase teisese instantsi ja teatavate asjade jaoks, mis «Kreis-ausschuss» alla ei käi, esimesena kohtu ast-
mens; missugused need asjad olivad, seda nägime kohaliku
omavalitsuse ^{üle} järelevalve korralduse juures, missuguseid meil siin
ka ainult arvesse saame võtma. Kõrgem instants, mis asjaolusi
silmas pidades esimene ja ka lõpulik instants, on «Oberver-
waltungsgericht». Järelevalve korralduse juures kohaliku omavalitsus-
te üle tulivad ette Beschwerden ja Klage. Siin peatame nende üleanne-
te ja lahkumise juures. Asjad, mis administratiivse asutuse poolt
instantside kenas lahendatud saavad, nimetatakse puht admini-
stratiiv asjadena, «Verwaltungs-sachen», aga need asjad, millede
lahendamine administratiivkohtu kompetentsi kuulub, adminis-
tratiivkohtu asjadena, «Verwaltungsstreit-sachen». Esimete vahelda-
mise abinõuks on «Verwaltungsbeschwerden» ehk lihtsalt «Beschwerden»,
Teiste - «Verwaltungsklage» ehk «Klage». On palve sama asutuse pro-
le, kelle otsus palve objektil, siis nimetatakse seda vastulauset,
«Gegenvorstellung» ehk «Remonstration», kui aga kõrgema ehk ülema

asutuse poole, siis kaebtus, <Beschwerde> ehk <Rekurs>. Beschwerde
saab õigustlike kaitsmise abinõuks esiteks selle läbi, et vastava asutus
on kohustatud selle põhjal asja järelkatsumist lubama ja sellele
vastavat otsust jagama. Nii areneb <Klagerecht> samaselt ka <Be-
schwerderecht>, tekib Klage kõrvale Beschwerde. Kuid siin tuleb wa-
het teha Beschwerde vahel, mis asutuste hierarhilises vaheromas tar-
vitataw, ja Beschwerde vahel, mis rajatud <Beschwerderecht> peale;
esimene nimetatakse vormita kaebtus, teine - <förmliche Beschwerde>,
mis on seotud teatawate õigustlike määrustega asjaajamises. <Förm-
liche Beschwerde>, mida saab edaspidi lühkalt Beschwerde tähenda-
tuks, omadused on, mis teda teistest harilikutest kaebtustest eral-
davad: 1. <Beschwerdeberechtigen>, 2. <Beschwerdefrist> ja 3. õigesti esi-
tatud Beschwerde mõju, mis vastawat asutust asja uuesti harutamise
le kohustab. Sellist järgneb, et nende otsuste läbi tekivad õigused
ehk kohustused, millede wastu <Beschwerde> võimalik, nägn õhus
sippuvad, <in Schweben bleiben>, kunni <Beschwerdefrist> möödas. See-
das võib kindlaks määrata, et harilikud ülema asutused on seotud

ainult nende Beschwerde'ga, mis alluvuse järel sisse antud. See tuleb veel selgemalt seal esile, kus iseäralised «Beschwerdebehörden» sisse on seatud, nagu Preisimaal. Need peavad omauguse koosseisu ja kogu asjaajamise kindla kera läbi «Beschwerdeführer»ile iseäralist tagadust pakkuma tema õiguse rahuldamiseks põhjaliku järelkatsumise ja asjale vastava otsustamisega. Otsustamine sisaldab kõige enne muidugi väljenduse Beschwerde lubatavuse, «Zulässigkeit», üle. Otsustamine on kohustav koodealuse asutusele, kes saab selle otsustamisega viimase otsus lõigekotunnustatud, muudetud ehk tühistatud, nagu muutub see läbi alama asutuse otsus kõrgema ülema asutuse omaks: alama asutus ei või peale ülema asutuse otsustamist vastavat otsust tagasi võtta ega oma leppansamuse järel muuta. Selle vastu saavad «Verwaltungsstritsachen» administratiiv-kohtus kahtatud, misuguse tegevuse algatajaks on Klage esitamine. Asjakäik Beschwerde kui Klage juures on peamiselt rihsugune, väljaarvates Beschwerde juures kaebajasarvõtt ja ühes sellega ühenduses olevad talitused asja-

harutamisel. Siit on siis loomulik, et Beschwerde asutuste otsu-
sed wõivad lõpuliselt lahendatud saada klage esitamise
puhul administratiiv kohtus, kus poolte osawõtt asja haruta-
misest kohtule sunduslik poolte nõudmisel. Kõike seda tege-
wust, mis wälja kutsuwad Beschwerde ja Klage, nimetatatakse «Ver-
waltungsrechtspflege»; ehk viimase, Klage, puhul «Verwaltungs-
rechtsweg» vastandiks: «Rechtsweg», mis sünnib harilikude kohtude
läbi. Nüüd waatame lähemalt administratiiv kohtu karras aja-
ajamist Preisimaal ja püрдume ruumi puudusel ainult nende osade
waatlemisega asjaharutamise käigus, mis lahku lähewad hariliken
kohtu omadest. Kõige enne tuleb siin selle peale tähendada, et kui
tsiwiilkohtu asjaharutamisel maksew on poolte waielus põhimõtte,
kaelakohtu - tegewuses ka nurisimis põhimõtte, siis on need põhi-
mõtted administratiiv kohtu mõlemad seatawas mõttes samu-
tusel. Ja kui arwesse wõtta, et administratiiv kohtu alamad ast-
med ühekranaga teostawad ka osa järewalwe wõimust, siis on
arusaadaw, et nad ei wõi leppida ainult poolte waielustega ja

ja nende poolt ettekantud materjali ja täiendustega, waid on
juba nagu ameti poolt kokustatud asjasse puutuwaid täiendusi
mujalt otsima. Ka seaduse põhjal on administratiiv kohtu es-
istujal õigus teisi täiendusi peale poolte omade muretseda.
Asjaajamine kohtus ise sünnib kas kirjalise ehk suusõnalise
poolte wõieluse teel, wiimane tingimata, kui seda nõuab üks
pooltest. Pooled ei ole üksi materiaalses mõttes, kus poolte omas-
te õigused ja kohustused harutisel, waid ka wõrmaalses mõttes,
kui teatawate awalikude interresside ehk huwide esitajad ja
kaitsjad. Kui kohtus ette loodud täiendused kohtust täpselt
ja selgesti täiendawad, wõib kohtu aina wastawat kohtust
awesse wõttes otsust teha, mis hakkab lõpulikult maksma,
kui kahe nädala jooksul pooltele teatamise päewast arwa-
tes asja suusõnalise harutamise nõudmist ega edasi kohtust
ei tule. Kui nõuab üks pooltest suusõnalist asja harutamist,
siis tuleb asi meest samas kohtus suusõnaliselt harutusele,
waatamata selle peale, kui ehk teine pooltest on juba edasi

koebitusiga esinenud. Ei ole võimalik koebituse enese põhjal kogu
otsust teha ehk on miisuguse otsuse peale juba suusõnalise asja
harutamise nõudmine tulnud, astub asjaajamine kirjaliku sta-
diuumi, kus saavad kohtu juhatusel poolte tõendused üksteisele
teatavateni tehtud, mille põhjal kohtus võib ka motiveeri-
tud otsuse teha, kuid sellel otsusel on sama tagajärjed, misolid
koebituse põhjal tehtud otsusel. Kirjaliku ettevalmistuse staadiumi
järel tuleb asi avalikule ja suusõnalisele harutamisele, kust
pooled osavõtma kututakse ja nende osavõtt mõnel juhul
kohtu poolt sunnuliselt võib tehtud saada, harilikult ei
takista viimaste puudumine täieliku otsuse tegemist. Kohtul
on äigus kolmandaid isikuid protsessi käigu sisse tõmmata,
kellel sel korral oma huvide kaitses saavad äigused kui pool-
tel; kuid kolmas isik, nagu see harilik kohtu protsessis, ei vii
oma algatusel asja osalisesse saada. Avalik asjaajamine võib
harulikel juhtudel kohtu otsuse järel käimiseks kuulutatud saada.
Pooled võivad esitatud saada volinikkude läbi; kui avaliku asja-

Etuse esitaja ei ilmn, wõivad kreisi- ja walikuringkonna komi-
teede esimehed awalikkude huwide kaitses komisssari määra-
ta, nelled aga edasikaebariise õigus puudub. Otsusiteeb kohus
oma sisemise aratuidmise järel, mis seaduse ja kogn asjaolude
peale peab põhjuma, kus juures kohus püratud ei tarwitse olla
ainult nende tõendustega ja faktiliste andmetega, mis asjaosalisel
ette teid, waid kohtu otsus wõib ka asjn puudutada, mis asjaosa-
lised omis nõudmistes sugugi nimetatud ei ole, kui need asjad
aga etteosatud nõudmistega lahutamata on seotud. Tempel-
maks on siin ära kaotatud. Selle kohtu otsuse peale on wõi-
malik edasi kaebtus, appelatsioon. Appelatsioon on wõimalik
esimeste kohtu instantside peale, kus Regutsemas = Kreisauusschuss
ja = Bezirksausschuss, milledele appelatsiooni instantsid was-
kawalt = Bezirksausschuss ja = Obervwaltungsgericht. Edasi kae-
bariise õigus on pooltel, protsessi kistud kolmandatel isikutel
ja awalikk huwide kaitsjana wastawa komitee esimehel. Edasi-
kaebtus antakse samuti sisse, kui esimese instantsi juures. Awalikk

kuuride kaitsjaks müüd: Bezirksausschuss juures on Regierungsprä-
sident; poolt määratud wolinik, < Oberverwaltungsgericht > juures.
kohti ministri poolt määratud komissoas. Teine instants waatab
asja sisuliselt läbi ja otsustab, kas kaebust tagajärjelaks jätta,
kui see põhjendatud pole, ehk muudab wastawalt endise otsuse
ja teeb kas ise uue otsuse ehk saadab I instantsi tagasi, kes otsus-
tab uues koosseisus. Kui appelatsioon instantsiks on < Bezirks-
ausschuss >, siis on veel võimalik rewisiooni kaebtus < Oberverwal-
tungsgericht > juures. Sellers on õigustatud pooled ja < Bezirksaus-
schuss > esistuja kui awaliku kuuride kaitsja; kaebtuse sisseandmi-
ne esimese instantsi kaudu ja asja sisuline karutamine. Wahe
appelatsiooni ja rewisiooni kaebtuse wahel sisuliselt seisab sellis,
et esimese juures seeldakse, et otsus ei ole õiglane, kuna teise juures
peerasjalikult raskuse punktiks on see, et otsus pole õiglane selle
tõttu, et makswad seadused pole äieti arwetatud ehk on osalt
tähelepanemata jäetud, kui ka asjaajamises ette tulnud oluliste
puuduste pärast. Otsustamine nagn appelatsiooni instantsis. Erakor

kolise abinõuna nagu harilikule kohtude juures on siin ka teatawatel juhtumistel võimalik asja uuesti korutamise ülesvõtmine. Lõpus vaatame meie oma administratiivkohti korraldust võrdlemiseks Preisimaa omaga. Püudutame siin ainult neid asju, mis seotud kohaliku omavalituse üle korraldava järelevalvega. Siin esinevad meie protestid ja kaebused. Õigus protestida on ametnikudel, kellel seaduse järel ülesandeks on tehtud omavalitsuse seaduslikkuse järel valvata. Õigus kaebada on kõigil isikuid ja omavalitsuse asutustel, kui nende õiguslikud ehk varaõiguslikud huvid administratiiv-ajus seadusevastaselt on puudutatud. Esimese instantsiks on rahukoktunik ja rahukogu, esimeseks ja eelnevi revisjoni instantsiks riigikohus. Rahukoktunikkuude alla käivad: 1. protestid ja kaebused kohalike walla- ja alevi nõukogude otsuste peale, 2. protestid ja kaebused kohalike waldade ja alevite walituste ning nende üksikute walitawate ametnikkude tegevuse peale; rahukogule alluvad eelpoolsed protestid ja kaebused wastawalt linna- ja maakonna omawalituste üksuste suhtes.

Riigikohtule alluavad rewisjoni protestid ja rewisjoni kaebused rahukohtunikkude ja rahukoogude otsuste peale administratiiv-
asjus. Kõik riigikohtu otsused on lõplikud. Ajakäik ja otsuse
tegemine peab wõrdnen Preisimaa omale. Wahesid tuleb riidliselt
administratiiv kohtu korra juures meil ja Preisimaaal järgmis-
ette: 1. Meil ei ole appellatsioon instantsi nagu Preisimaaal;
2. kaebuste jagunemine meil sisseantaja järel, protestid ja kaeb-
tused, rewisjoni protestid ja rewisjoni kaebused, millede lahku-
mine, esiters, sisuliselt selles, et protesti juures on waetawa
akti seisma pauek wõimalik ilma kohtu eellubata, mida kaeb-
tuse juures wõib teostada ainult kohtu otsuse läbi; teisese, protsessi
käigus eneses, kus kaebtuse juures esinewad kolm asjaosalist:
kaebaja, kaebeakne ja järewalwe wõimus ametnik kui riigi esi-
taja, protesti juures aina kaks asjaosalist: järewalwe asu-
tus kui protesterija ja waetaw omawalitsuse asutus. Preisimaaal
on kaebtused ka kaks sugused, Beschwerde ja Klage, nagu eel-
pool nägime, kuid nende lahkuninen on palju suurem kui meie

protesti ja kaebuse oma. Muidu on meie administratiiv-kohtu
protsessi kord peaauglikult võrdne Pruisimaa omale, kuid see
ei anna põnnugi õigust neid sarnastada; peab tähelepanu, et
meie administratiiv-kohtu kord oma isiaraldustega lahkun lähed
kõigist Lääne Euroopa omadest. Võib ehk asetuda harilikule
kohtude korralduse pinnale, sest ka administratiiv kohtude üles-
anne peaks ikka olema isikute subjektiivsete õiguste kaitse, aga
mitte teostada järelevalvet, mis peaks teostuma järelevalve asutuste
kaudu, andes neile vastavad õigused. See protesteerimise viis meie
administratiiv-kohtude juures järelevalve asutuste poolt on teatav
viis järelevalve sisulises teostamises ja võib oletada meil kui
teatav jätis vene revolutsiooni ajajärgust, mis nõudis kohtule
järelevalve õigust, ja milles muudatuste ettevõtmine ehk soovi-
taar ja lähema tulewiku ülesanne saab olema. Seega oleksime
oma waatlusega lõpule jõudnud. Lõpuna tähelepanu meel
paari sõnaga Pruisimaa sisenise walitsenise reformi praegu-
sist seisukorrast, mis juba enne ilma sõda kawatrusel oli ja mille

tähtsimeine müüd, kus endise keisririigi asemel astumid waba-
riik, wõinud riigi asemele rahwariik, teostusel on. Siin on tähele-
panna ministriummi poolt wastu wõetud eelnõu, mis 1922aasta
suwel riiginõukogule ära anti, kus muude hulgas ka kohaliku
omawalitsuse kohta mõned määrused. Prowintsi kohta on
muendus siin sellis mõttes, et ka puht riiklised ülesanded ei saa
enam riigi orgaanide poolt nagu enne, waid omawalitsuse or-
gaanide kaudu, ainult riiklise järelewalwe all, korda saadetiud.
Tähelepanemise wäärt on ka see, et selle eelnõu järel wõib järele-
walwe wõidu prowintsi omawalitsuse tegevusesse segada ainult
siis, kui seal omawalitsuse ülesandeid täidetakse wiisil, mis
üldise huwile wastu käib. Mis puutub keisi omawalitsuse kor-
raldusesse, siis ei ole siin muudatused läbi läinud: kawa, land-
rat: puht omawalitsuse ametnikuks nimbe muuta, ei teostunud.
Keskkojal administratiiv. reformis omawalitsuse seisukohtast
waadates on linna ja wallaomawalitsuste korralduse eelnõu,
mis käesolewal aastal, 1923, esimesel poolel <Landtag> is harru-

Eusele piidi tulema. Viimase eel käisid kogukonna walinise seadus 24 jaanuarist 1919 aastal; teises, suurt mõju avaldas kogukonna elu peale nõnda nimetatud Erzbergi riigi rahaa- jauduse reform, ning lõpuks, wäl rohkeü mõjus ehk küll ainult kitsas maa- ja piirkonnas 27 aprilli 1920 aasta seadus uue Berliini kogukonna asutamise üle.

Keskwalitsuse omawalitsuse wastane tegewus linna ja walla kogukondade korralduse eelnõus teostub «Landbürgermeisteren» näol, mis peale «Fuchsbezirke» ära kaastamise on kõige tähtsamu muendus Prantsusemaa mustri järel, Rheini prowintside eeskujul. Kus on tigenist waldade ühismetega, mis ühendatuga ka «Amtsbezirke» sünnitawad. Siin on tegewad «Bürgermeistervertretung», «Landbürgermeister» ja «Beigeordneten». Tähtis on siin «Landbürgermeister» ja kogukondade walekord, kui wõid suured kogukonnad mitte ühtlasi ka «Landbürgermeister» ei sünnita. Ülekantud ülesanded lähewad kogukonna esimehelt «Landbürgermeister» peale üle. Kogukonna omad ülesanded

wõivad < Landbürgermeistereivertretung > otsuse järel kõik ehk
osalalt keatava kogukonna osa kohta < Landbürgermeisteri > peale
üle kantud saada; selle otsuse vastu löstitud kaebuse otsus-
lab kreisi komitee. Edasi on < Landbürgermeisteri > kohustatud
keatava kogukonna osa ülesandeid ülewõtma, kui landrat
ja kreisi komitee kindlaks teewad, et ülewõtmine üldise huwi
kasudest ja tähelepanekust tingitud on. Kui läheb see kanalru
läbi, siis võib eeldada, et kogukonna walitsemise peatege-
rus < Gemeinde > wõimkonnast < Landbürgermeisteri > peale
üle läheb, nagu see Rheini prowintsiis on. Tähelepanemise
wäärt wastawalt praeguse aja poliitilise meeleolule on sellis
eelne wastawalt linna ja walla korralduste järgmise sisuga
s: < soweit die Städte auf Grund gesetzlicher Ermächtigung privat-
wirtschaftliche, gewerksmäßige Unternehmungen in die Gemeinwirt-
schaft überführen (Kommunalisierung) und zum Zwecke des
ausschliesslichen Betriebes eines Wirtschaftszweiges durch die Stadt
die Errichtung oder Fortführung gleichartiger privatwirtschaft-

lichen Unternehmungen untersagen (ausschliessliche Gewerbeberech-
tigungen), sind sie verpflichtet, den Betrieb so zu führen, dass
das öffentliche Bedürfnis befriedigt wird. Peale selle on linna
omavalitsuste jäetud võimalus oma äranägemise järel ka endise
Magistraat, korralduse juure jääda ja on järelvalve linna
omavalitsuste üle mõnes ajas mõrgendatud. Nii on sellis eel-
mõns üles mõetud kogukonna õigused ja ära seletatud terve
riida küsimusi, mis enne praktilise lahendamisele oli jäetud. Üldi-
selt peab selle administratiivse reformi kohta omavalitsuse seisukohalt
rõhutama, et siin kitsendusi viimase kohta katsutakse läbi viia ja neid oma-
valitsuse üksusi, wald ja linn, mis olisid enne rajatud puht oma-
valitsuslike alusele, seada otsekohese keskwalitsuse kontrolli alla
omas tegevuses ja neilt teatavalt kordil nende ülesannete teostamist
ära kirskida. Ainnult linnadele, kellel on jäetud õigus oma äranägemise
järel ka wana korralduse juure jääda, on siin laiemad omavalitsuslike
õigused ses suhtes antud, et järelvalvet nende üle on mõrgendatud.

14 aprillil 1923a.

J. Tolauson